



ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝCH A POTRAVINÁŘSKÝCH INFORMACÍ

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Agricultural Economics

ČESKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

8

ROČNÍK 41 (LXVIII)
PRAHA
SRPEN 1995
CS ISSN 0139-570X

Mezinárodní vědecký časopis vydávaný z pověření České akademie zemědělských věd a s podporou Ministerstva zemědělství České republiky

An international journal published by the Czech Academy of Agricultural Sciences and with the promotion of the Ministry of Agriculture of the Czech Republic

Redakční rada – Editorial Board

Předseda – Chairman

Doc. ing. Vladimír Jeníček, DrSc. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Členové – Members

Ing. Gejza Blaas, CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

PhDr. Stanislav Buchta, CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

Doc. ing. Juraj Cvečko, CSc. (Agris, Bratislava, SR)

Prof. ing. Jan Hron, DrSc., dr. h. c. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Mgr. Helena Hudečková, CSc. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Doc. ing. Viera Ižáková, CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

Ing. Josef Kraus, CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Ing. Bohumil Prouza, CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Prof. ing. František Střeleček, CSc. (Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR)

PhDr. Jana Šindlářová (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, ČR)

Prof. ing. Karel Vinohradský, CSc. (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, ČR)

Prof. ing. Jozef Višňovský, CSc. (Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra, SR)

Prof. ing. Ivan Vrana, DrSc. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Vedoucí redaktorka – Editor-in-Chief

Mgr. Alena Rottová

Cíl a odborná náplň: Časopis publikuje autorské vědecké statě s agrární tematikou z oblasti ekonomiky, managementu, informatiky, ekologie, sociálně-ekonomické a sociologické. Od roku 1993 zajišťuje kontinuálně problematiku dosud uveřejňovanou ve zrušeném časopisu Sociologie venkova. Široké tematické spektrum zahrnuje prakticky celou sféru agrobusinessu, tj. ekonomickou problematiku dodavatelských vstupuých sfér pro zemědělství a potravinářský průmysl, sociálně-ekonomickou problematiku a sociologii venkova a zemědělství, až po ekonomiku výživy obyvatelstva. Statě jsou publikovány v jazyce českém, slovenském nebo anglickém. Abstrakty z časopisu jsou zahrnuty v těchto databázích: Agris, CAB Abstracts, Czech Agricultural Bibliography, WLAS.

Periodicita: Časopis vychází měsíčně (12x ročně), ročník 41 vychází v roce 1995.

Přijímání rukopisů: Rukopisy ve dvou vyhotoveních je třeba zaslat na adresu redakce: Mgr. Alena Rottová, vedoucí redaktorka, Ústav zemědělských a potravinářských informací, Slezská 7, 120 56 Praha 2, tel.: 02/25 75 41–9, fax: 02/25 70 90, e-mail: braun@uzpi.agrec.cz. Den doručení rukopisu do redakce je publikován jako datum přijetí k publikaci.

Informace o předplatném: Objednávky na předplatné jsou přijímány pouze na celý rok (leden–prosinec) a měly by být zaslány na adresu: Ústav zemědělských a potravinářských informací, vydavatelské oddělení, Slezská 7, 120 56 Praha 2. Cena předplatného pro rok 1995 je 468 Kč.

Aims and scope: The journal publishes original scientific papers dealing with agricultural subjects from the sphere of economics, management, informatics, ecology, social economy and sociology. Since 1993 the papers continually treat problems which were published in the journal Sociologie venkova a zemědělství until now. An extensive scope of subjects in fact covers the whole of agribusiness, that means economic relations of suppliers and producers of inputs for agriculture and food industry, problems from the aspects of social economy and rural sociology and finally the economics of the population nutrition. The papers are published in Czech, Slovak or English. Abstracts from the journal are comprised in the databases: Agris, CAB Abstracts, Czech Agricultural Bibliography, WLAS.

Periodicity: The journal is published monthly (12 issues per year), Volume 41 appearing in 1995.

Acceptance of manuscripts: Two copies of manuscript should be addressed to: Mgr. Alena Rottová, editor-in-chief, Institute of Agricultural and Food Information, Slezská 7, 120 56 Praha 2, tel.: 02/25 75 41–9, fax: 02/25 70 90, e-mail: braun@uzpi.agrec.cz. The day the manuscript reaches the editor for the first time is given upon publication as the date of reception.

Subscription information: Subscription orders can be entered only by calendar year (January–December) and should be sent to: Institute of Agricultural and Food Information, Slezská 7, 120 56 Praha 2. Subscription price for 1995 is 118 USD (Europe), 123 USD (overseas).

APPROACHES TO THE FARMING SYSTEM RESEARCH IN PRESENT CZECH AGRICULTURE

PŘÍSTUPY K HOSPODAŘENÍ V SOUČASNÉM ZEMĚDĚLSTVÍ ČR

J. Havel

Czech University of Agriculture, Prague, Czech Republic

ABSTRACT: New economic environment and the transformation of Czech agriculture to market economy needs also a new orientation of farming system. Successful farming requires in the first place economic information which are able to give answer to the question „What to produce?“. Research of farm economics plays significant role in ensuring correct answer on this issue. Solutions for others problems in agriculture should be determined from it.

research, farming, market, enterprise, agriculture, production, management, profit, economy, result, costs

ABSTRAKT: Současná etapa vývoje českého zemědělství je charakterizovaná přechodem k novým přístupům k zemědělské výrobě. Zatímco úsilí zemědělců a zemědělského výzkumu v prostředí centrálně plánované ekonomiky bylo zaměřeno zejména směrem k výrobním procesům, změna ekonomického systému vede zemědělce více k řešení otázek CO, KOLIK a ZAČ vyrábět. Podnikatelé v zemědělské prvovýrobě jsou nuceni se intenzivně soustředit na souhrn ekonomických informací, jež jim mohou pomoci orientovat se s potřebným časovým předstihem v odpovědích na uvedené otázky. Nelze však jednoznačně konstatovat, že období zajištěného odbytu zemědělské produkce za pevně stanovené ceny nepřinášelo pro zemědělství žádná pozitivita. Státní podpora producentů potravin umožnila zaměřit úsilí výzkumu i praxe do oblasti rozvoje a modernizace biologické výroby, technologizace výrobních a racionalizace pracovních procesů. Současné ekonomické prostředí vede ke změnám přístupů. Důraz je potřeba položit na hledání odbytových možností, cest vedoucích ke snižování výrobních nákladů, zpracování základních surovin v zemědělském podniku i rozšiřování ekonomických aktivity mimo oblast zemědělské prvovýroby. Tyto aktivity nelze úspěšně zajistit bez náležité orientace zemědělského výzkumu, v němž právě ekonomický výzkum má výraznou úlohu. Základní změny v přístupech k hospodaření jsou objektivním a kategorickým požadavkem doby současné i let příštích.

výzkum, hospodaření, trh, podnikání, zemědělství, produkce, management, zisk, ekonomika, výsledky, náklady

INTRODUCTION

The present transformation stage of Czech agriculture is coupled with a whole rank of essential questions to be solved, one of them being the building up of agricultural enterprises on the basis of new proprietary relations. By this, we practically understand on the one hand private individual ownership, tenure of production means and land and on the other hand proprietorship joint into different forms of enterprises where co-operatives prevail amongst them. Further, what regards the newly formed enterprises in agriculture, some are represented by companies with limited liability and in small numbers there are joint-stock companies, eventually other organization forms of economic subjects.

Under the new conditions, the selection of actual enterprises is of great importance and at the same time the right orientation is not easy. The system of management of a progressing agricultural enterprise must in the first place respond to market demands. The exact solution of this aspect is the general problem for a

business undertaker of basis agricultural production. The more so for farmers, who have hitherto never been forced to solve problems of this scale. The central planning economy guaranteed the sale of all production at steady fixed prices. At present, the farming system has acquired, in a most satisfactory way, new contents for Czech farmers.

THEORETICAL REMARKS TO THE PROBLEM

In broad context, it is possible to understand an agricultural enterprise as a particular productional, organizational and economical unit, provided with legal subjectivity which is part of its societal surrounding. According to the fulfilled activities, enterprises are differentiated namely by their physical nature, when their legal form and stand is given by relevant laws and regulations. The composition of the enterprise, the provision of production means and location under particular natural condition predetermine to a certain extent its

practical activity. In optimal cases, we can form an enterprise in such way that it is able to cover the aims and needs as fulfillment of enterprise activities. This situation is however in practice just exceptional. Enterprise activities could be quite variable. It moves from classic plant and animal production, through processing and sales of agricultural products to different activities that are not closely related to agriculture. The system management conception was earlier understood amongst Czech specialists rather in its classic form, as the system management of soil. This approach issued from the biological nature of agricultural primary production and researched namely relations which can be simply expressed as follows (Fig. 1).

From this basic scheme, procedures for examining specialized disciplines were derived, which as a result enabled progress in knowledge and influencing single factors coming into the production process. In practical form, the system management limited work procedures or the technology of production in single sectors. Economic aspects were embodied into system management as marginal criterion of acceptability of different production.

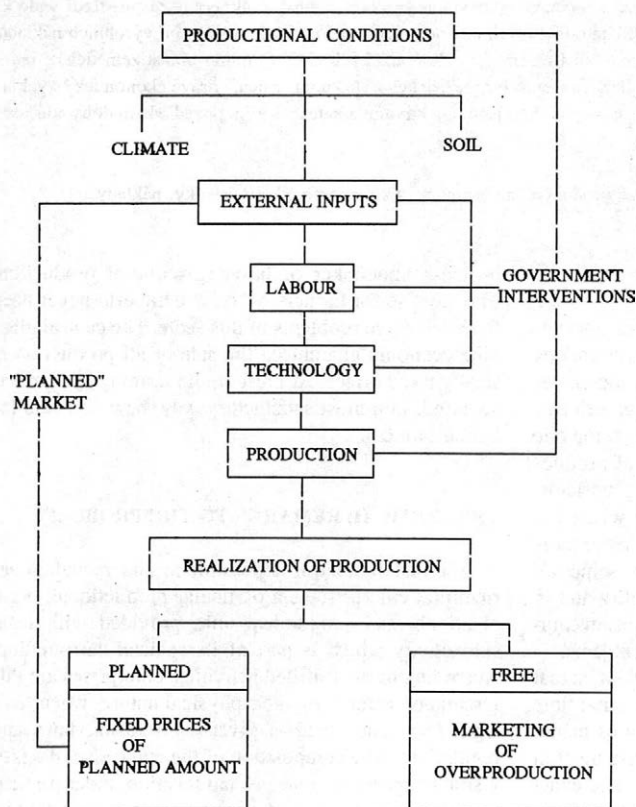
In essence the conception assimilated research as well. Priority was given to technological research and

the final view was provided by economic research that assumed the procedures and the solutions.

It is not possible to claim univocally, that this conception of farming research system projected only negatively and did not bring any positive results. A couple of new measures that correspond to the local production conditions were worked out, recognized and verified as new regularities affecting growth and development of plants and domestic animals. Agrotechnical requirements were formulated for the development and construction of agricultural machinery and mechanizational equipment and so on.

When the conception of farming system research is confronted with the market economy demands, it is necessary to state, however, that it is inevitable to comprehend farming system research differently. It is not only a matter of research of productional and technological system of ecological agriculture or research of organic relations in the biological framework. Above all, it deals with the research of the system of agricultural enterprise which must ensure its reproduction through its economic and other activities.

If the enterprise is to ensure the reproduction to the required extent, it must be able to make profit. This new situation has also changed the function of farming



1. Farming system CR (traditional approach)

system research to a great extent. It must search for an answer to the question: "What to produce?", whilst earlier on the question that was solved was rather "How to produce?". Missing a scheme, it is possible to illustrate the new stand of research of system management (Fig. 2).

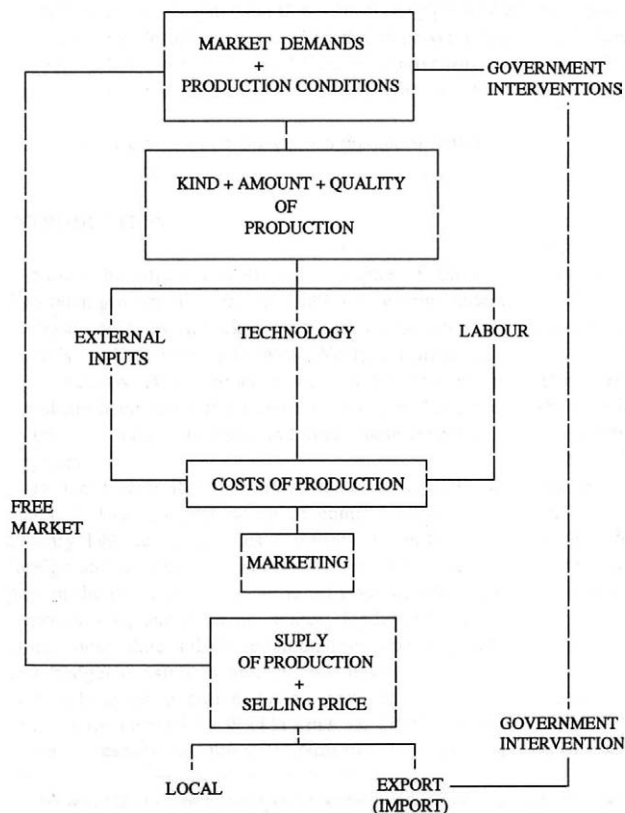
Under the new economic conditions in the Czech Republic, it is a categorical requirement of this time for the uprising agricultural enterprises to make profit. If in the centrally planned economy it was possible to formulate the main aim of an enterprise as fulfilling of the planned indicators emanating from the needs of the whole society, then at present this aim is wholly distinctively formulated by one indicator. Moreover, making profit is not administratively determined by any enterprise, but comes up as an objective economic necessity.

PRACTICAL PROBLEMS OF FARMING SYSTEM APPLICATION

Under the present economic situation in the Czech Republic, research in the farming system has been rather difficult to orientate in the required direction.

Hitherto traditional approaches enriched with research on the productional agriculture, study of heterogeneous material in the food chains, ecological aspects of agriculture etc. dominate. The production orientation of agricultural enterprises which results from the research of market requirements lags behind the objective needs. It is caused on one hand by the relatively low elasticity of demand for agricultural products and limited innovation possibilities of agricultural production and further there is, however, the low understanding of the market economic process at the given stage of development of Czech economy.

From this state, there follows the intensive call of the Czech farmers after deterring quotas and purchasing prices of agricultural products or at least its most important parts and at least once in a year or realization cycle. Productional orientation of single enterprises is determined on the basis of the hitherto level of costs and prices, estimation of sales on the home and foreign market, predetermination of extraordinary sale possibilities and depends, last but not least, on the given productional possibilities and stock of the enterprise. Realization of profit as a partial aim of an agricultural enterprise is not verified by using results of correspon-



2. Farming system CR (new approach)

ding economic research of system management, but it is predominantly the result of the farmer's personal activity, his intuition, anticipation, risking and reliability of his economic partners. This witnesses a certain elemental nature in the sphere of ensuring economic results in agricultural farms and the absence of solid scientific and research base engaged in the problem of research farming system under the new conditions of the Czech Republic.

CONCLUSION

To ensure the necessary and durable economic efficiency of agriculture in the Czech Republic, the new research framework of system management may bring a great contribution. It is necessary for the research to aim at boosting resources for enterprises, in order to get them durable economic prosperity. This economic

research must, however, be derived from the real government economic policy in the framework of agriculture. This policy must determine the extent of these basic assumptions, the awaited effect may not be brought about even by the newly oriented research effort of farming system, however.

REFERENCE

HAVEL J.: Relation between owner and manager in various types of enterprises in Czech Republic. Sborník PEF VŠZ Praha, 1992.

Collection of law of the Czechoslovak and Czech Republic. Praha, 1990-1993.

Paper published in daily newspapers. Praha, 1992, 1993.

Arrived on 27th March 1995

Contact Address:

Prof. ing. Jiří Havel, CSc., Česká zemědělská univerzita, 165 21 Praha 6-Suchbát, Česká republika, tel. 02/338 21 87

DOES OWNERSHIP MATTER? A PRODUCTION FUNCTION APPROACH¹

OCENĚNÍ ÚLOHY VLASTNICTVÍ ZA POMOCI PRODUKČNÍ FUNKCE

K. Janda, N. Offstein

University of California, Berkeley, U.S.A.

ABSTRACT: This paper models the effects of ownership in the Czech food industry during the transition period using a Cobb-Douglas production function approach. The results show that ownership type influences the level of inputs selected by firms and separating firms by ownership results in different intercept terms. The distinction between private and not yet privatized firms reveals that either investors have taken managerial decisions to alter the input mix since acquiring the firms or, despite information constraints during the privatization process, investors were able to correctly identify characteristics of firm performance.

ownership, investment, and Cobb-Douglas production function

ABSTRAKT: Článek modeluje efekty vlastnických vztahů v českém potravinářském průmyslu v přechodném ekonomickém období. Použitý analytický přístup je založen na Cobb-Douglasově produkční funkci. Výsledky ekonometrického odhadu produkčních funkcí ukazují, že typ vlastnictví má statisticky významný vliv na volbu poměru vstupů do výrobního procesu a že rozřídění podniků podle převažujícího typu vlastnictví vede k rozdílným absolutním členům v lineární regresní rovnici založené na logaritmicke tvaru Cobb-Douglasovy produkční funkce. Rozdíl mezi podniky již reálně privatizovanými a podniky zatím ještě čekajícími na reálné odstátění potvrzuje hypotézu, že dominantní investoři v reálně odstátěných podnicích provedli změnu v poměru výrobních vstupů v privatizovaných podnicích a nebo že investoři byli i přes značnou informační omezení v privatizačním procesu schopni správně identifikovat určující charakteristiky výkonnosti podniku.

vlastnictví, investice, Cobb-Douglasova produkční funkce

INTRODUCTION

Since the much ballyhooed collapse of Eastern European governments in late 1989, the reform leaders in these countries embarked on a path to integrate politically and economically with Western Europe and other nations. A fundamental step in the process of transition from command economies has been the effort to privatize large, medium and small state-owned enterprises.

In the Czech Republic (Czechoslovakia until January 1, 1993), privatization of enterprises began in January 1991 and continues at present. From the start, foreign and domestic investors were invited to participate in the process, but accurate information about enterprises was, and remains, scarce. Under the old regime, these state subsidized industries operated with soft budget constraints and did not have either high-powered market incentives or low-powered internal incentives (as defined by Williamson (1985)) to improve efficiency or innovate. Notoriously confusing

bookkeeping based on non-market values and supply rationing leading to informal trading among firms in Eastern Europe prior to 1989 made accurate valuation of firms difficult. In addition to approximating value, interested buyers had to estimate the ability of management to adapt to rapidly changing market conditions. These problems and others left many speculating about the viability of privatization and the long-term success of reforms.

Nonetheless, the Czech government aggressively pursued privatization. The privatization program in the Czech Republic (CR) was originally designed to occur in three forms – (1) small scale privatization for retail stores and services, (2) restitutions to return state property confiscated by the government from private owners after 1948, and (3) large scale privatizations designed to privatize the large state-owned enterprises. It has been the large scale privatizations which have attracted the most media attention and foreign interest. These firms have been privatized through voucher investment by private Czech citizens, public auctions al-

¹ We would like to thank Ethan Ligon for helpful comments and suggestions on earlier drafts. We also thank the Empirical Projects Presentations group participants at the University of California, Berkeley for comments and advice. Finally we express our gratitude to Jaroslav Dvořák and Josef Mezera for providing us with their survey data and results of their analysis.

lowing workers to invest, and direct sale to foreign investors.

As noted, a central problem facing groups interested in purchasing shares is correct information about the firms and their survivability without state subsidies. It is to be understood that some state owned enterprises were "unprofitable" and would not survive in the forthcoming market-based economy.

THE RESEARCH QUESTION

After less than six years since the installment of a new government in the Czech Republic, concise information about the progress of reform and privatized businesses remains scarce. Since all firms in the food industry will eventually be privatized, the government has generally allowed investors to select the firms in which they wish to invest. Presumably, investors who have already purchased shares in state owned firms gathered sufficient information in order to reach informed investment decisions, despite facing information constraints. If this is true, then a comparison between production functions of public (not yet or non-privatized) firms and privatized firms may identify different input mixes among firms. This would identify a pattern of investment or managerial actions, if they exist.

Although the data used in this paper does not trace the individual firms' performance before and after privatization, a comparison of 1993 production data across the food processing industry based on private or not yet private (state) ownership will be possible. The estimation of the production function is intended to reveal either (a) the actions taken by investors to increase the efficiency of firms since privatization – a managerial decision action – or (b) the ability of private investors to buy shares in more efficient firms, despite information constraints – an investment action based upon the nature of the firm itself, possibly "investor estimated" efficiency relative to other firms in the industry or speculation about the long-term success of a firm's product.

Separation of the firms by ownership and comparison of the estimated production functions should clarify, to some degree, how the investors acted. For example, a common criticism of Eastern European enterprises was over-employment, with workers frequently (physically or mentally) absent from their jobs or not working full days. Often times these workers were also not employed with an efficient capital/labor mix. Under these conditions, private owners might immediately improve a firm's efficiency by trimming the labor force – a category (a) action. Alternatively, a firm may have had an internationally recognized product highly likely to succeed with aggressive marketing (for example, Pilsner Urquell beer) or simply a more efficient production process relative to other firms in the industry – category (b) investment action. In either case, the production functions of privately

owned firms should differ from production functions of publicly owned firms.

Related work

Prior to 1989 and the dramatic political changes in Eastern Europe, speculation about the impact of types of ownership on production had already occurred. In 1988, Boyd (1988) examined the performance of private and socialized agriculture in Poland from 1960–1982. He concluded that the private sector did perform better than the public sector at the farm level in agriculture, but only to a limited degree. The performance of the private sector was constrained by the distorted pricing structures of the public sector and governmental incentive and allocation policies which inhibited efficiency.

In comparison, by 1993 in the Czech Republic private and public firms competed in a market environment. Even though many firms were not privatized, they were slated to be sold and were undergoing various degrees of internal reforms due to the changed business circumstances. It should therefore be recognized that the "state sector" as would have existed prior to 1989 throughout Eastern Europe was no longer the medium for business transactions. Private firms acted more autonomously and were not forced to conform to the restrictive policies of the "planned economy". As a result, and as this paper will test, differences between private and public firms during the transition should be more evident.

Existing analyses of the ownership relations in the Czech food industry since 1989 (Green Report 1994, Dvořák and Mezera 1994, Mezera 1993, Mezera et al. 1991) focused primarily on the classification of enterprises by their legal form of ownership, most often the division into private, cooperative and government owned enterprises. This partition of food industry space is based on data from the Register of Organizations maintained by the Czech Statistical Office. The advantage of this approach is that it includes all enterprises which have declared the food industry as their primary activity. The shortcoming is that the Register of Organizations treats each enterprise as a single entity with uniquely given ownership. The Register of Organizations can label an enterprise as a joint stock company, but it does not provide any information on the structure of the firm's shareholders. For example, it would not reveal the percentage of shares owned by agricultural producers.

As a result of sparse information about investment decisions and ownership structure, some of the leading and most rigorous studies dealing with economic efficiency of the food industry (Rattinger 1994a, b) have not directly addressed the impact of ownership on production. Previously, the production function approach to evaluating economic processes during the transition period was extensively employed in a wide array of papers by Fischer and Rattinger. However, their

focus was limited to the farming sector and did not include the food industry because their dataset was derived from Research Institute of Agricultural Economics agricultural farm surveys. In contrast, the analysis of the Czech food industry in this paper is the first step on the road toward implementing Fischer and Ratinger's suggestion that, "this (Cobb-Douglas production function) modeling approach should be at the same time used to analyze other comparable data of other industries, especially the food industry" (Fischer and Ratinger 1994, p. 2).

DATA

In an effort to gather data about the rapidly changing market environment, in 1994 the Research Institute of Agricultural Economics in Prague, CR, conducted a survey of enterprises in the agricultural industry. The objective of the survey was to collect comprehensive production information about food processing firms in the CR. The firms provided information for 1992 and 1993, but likely due to the comprehensive restructuring of enterprises, the 1992 data was mostly incomplete. For this reason, only 1993 data was used for this paper.

Following the responses to the survey, percent share investment, or ownership, is classified into four categories. The forms of ownership include (1) domestic private via coupons, (2) agriculture industry private, (3)

foreign private and (4) continued state ownership (not yet privatized). From ownership and production information, a comparison across firms based on ownership should reveal investor preferences and the ability of managers to adapt to a new business environment. Presuming some firms will not survive the political-economic transition and privatization process, investors would seemingly purchase shares in firms most capable of rapidly adjusting to new business surroundings.

As shown in Table I, the 80 of 400 enterprises that responded to the survey comprise approximately 13% of the total Czech food processing industry, with firms representing various sectors. Regarding the low response to the survey, there are a few likely explanations. First, since the survey requested considerable information and was fairly comprehensive, the money offered (1,000 Czech Crowns, approximately \$35) may have not provided enough incentive for managers to complete and return it. Also, managers may not have had the information easily accessible to them and were not able to complete the survey. Another possibility, although less likely, was that the firm managers did not want to share the information out of fear that their competitors may obtain it. Table II compares the percentage costs of the sample to the entire industry by input category. The tables suggest, though totaling only 13% of the agricultural industry, the sample represents all sectors of the industry and captures the division of input costs well.

I. Figures for Czech food processing industry

Product	Total Czech production (mil. CK)	Total production of firms surveyed (mil. CK)	% of total
Processed meats	36 365.3	4 478.5	12.3
Fruits, vegetables	7 018.0	831.5	11.8
Oil and fats	7 656.5	4 338.5	56.7
Milk products	35 933.8	2 257.5	6.3
Cereal products	7 324.8	453.6	6.2
Animal feed	6 464.7	1 272.6	19.7
Bakery goods	9 522.0	1 351.6	14.2
Sugar	9 331.5	2 879.3	30.9
Other food products	17 646.1	301.7	1.7
Beer	17 347.1	1 918.0	11.1
Malt	11 200.3	653.2	5.8
Total	165 809.9	20 736.2	12.5

Source: Dvořák J., Research Institute of Agricultural Economics, Prague, CR

II. Percent costs for food industry and data for 1993

	Industry total	Percent	Sample total	Percent
Material/energy	1.34 x 10 ⁸	88%	14 864 884	86%
Wages	10 688 639	7%	1 600 499	9%
Depreciation	6 972 074	5%	878 026	5%
	1.52 x 10 ⁸	100%	17 343 409	100%

Source: Dvořák J., Research Institute of Agricultural Economics, Prague, CR

III. Summary statistics (figures in thousands of Czech crowns – CK)

Variable	Mean	Std. Dev.	Minimum	Maximum
70 point				
<i>Q</i>	275 311	476 810	524	3 613 838
<i>L</i>	22 864	31 135	494	227 951
<i>K</i>	12 543	17 696	87	100 872
<i>M</i>	212 355	357 126	2 408	2 608 988
ln <i>Q</i>	11.66	1.49	6.26	15.10
ln <i>L</i>	9.47	1.13	6.20	12.34
ln <i>K</i>	8.44	1.62	4.47	11.52
ln <i>M</i>	11.38	1.45	7.79	14.77
66 point				
<i>Q</i>	233 433	256 748	6 383	1 046 962
<i>L</i>	19 865	19 074	494	89 137
<i>K</i>	10 661	13 439	87	62 372
<i>M</i>	179 749	211 537	2 408	847 836
ln <i>Q</i>	11.71	1.30	8.76	13.86
ln <i>L</i>	9.42	1.09	6.20	11.40
ln <i>K</i>	8.36	1.57	4.47	11.04
ln <i>M</i>	11.34	1.41	7.79	13.65
42 non-private				
<i>Q</i>	170 560	220 863	6 383	990 069
<i>L</i>	15 603	14 527	972	68 643
<i>K</i>	8 527	11 310	87	39 461
<i>M</i>	131 774	183 264	2 408	836 185
ln <i>Q</i>	11.35	1.28	8.76	13.81
ln <i>L</i>	9.23	1.00	6.88	11.14
ln <i>K</i>	8.00	1.64	4.47	10.58
ln <i>M</i>	10.97	1.41	7.79	13.64
24 private				
<i>Q</i>	343 459	28 936	9 749	1 046 962
<i>L</i>	27 325	23 681	494	89 137
<i>K</i>	14 396	16 109	358	62 327
<i>M</i>	263 704	234 592	7 847	847 836
ln <i>Q</i>	12.32	1.11	9.18	13.86
ln <i>L</i>	9.76	1.17	6.20	11.40
ln <i>K</i>	9.00	1.22	5.88	11.04
ln <i>M</i>	12.00	1.17	8.97	13.65

For the estimation of the model, 66 of the 80 data points were included. Only 70 of the 80 firms provided information for each of the inputs, and an additional four were later excluded (see Results section). Of the 66 data points used in the model, 24 had some form of private ownership greater than 20% (with some firms entirely privatized) and were classified in the private category. Firms with more than one type of investment were classified in the subgroup which had the highest share investment in that firm (subgroups (1), (2), and (3) as above). The remaining 42 firms had less than 20% private investment and have been classified as state owned (not yet privatized). Summary statistics of all four groups, both in actual figures and natural logs, are provided in Table III.

THE MODEL

To observe the impact of ownership on the firms' production, the model will estimate a production function for the entire industry. Included is a dummy variable to estimate the impact of managerial effectiveness, with firms distinguished by types of ownership. The production function will be Cobb-Douglas in the form:

$$Q_i = A_j L_i^\alpha K_i^\beta M_i^\gamma e^\varepsilon$$

And taking the logs and identifying a dummy term:

$$\ln Q_i = \ln A_j (\delta_{ij}) + \alpha \ln L_i + \beta \ln K_i + \gamma \ln M_i + \varepsilon$$

where *Q* is value of firm output, *L* is value of labor input, *K* is depreciation of capital, and *M* is value of

material and energy inputs. The i subscripts denote individual firms, and the j subscripts type of ownership. The term in parentheses is a dummy variable where type of ownership can be classified into the four groups, (1) domestic private via coupons, (2) agriculture industry private, (3) foreign private and (4) continued state ownership (not yet privatized).

The model was run 22 times and included labor, capital, and materials; labor and capital only; and divisions by ownership. The model was also run with type of ownership separating labor in the form:

$$\ln Q_i = \ln A_j (\delta_{ji}) + \alpha \ln L_i (\delta_{ji}) + \beta \ln K_i + \gamma \ln M_i + \varepsilon$$

This form was chosen to test the possibility that the labor input could be adjusted in the very short run and different forms of ownership may select different levels of labor input.

In each regression, the explanatory value of the model is evaluated by adjusted R^2 and the significance of the variables is tested individually using a t -test. The adjusted R^2 is calculated following Judge (1988) as:

$$\bar{R}^2 = 1 - \frac{\varepsilon^2 / (T - K)}{(Q - \bar{Q})^2 / (T - 1)}$$

where T is the sample size, K is the number of variables included and is the mean of Q . If the change in ownership has an impact on the production, then the dummy term for ownership will significantly differ from zero. The positive value signifies that managerial type (a) decisions were made since the time of privatization, type (b) investment decisions were initially made, or some combination of the two occurred. In the case of the model with dummy variables for labor, if the coefficients for labor have different values, this should indicate the different input mix of private and public firms.

RESULTS

The estimation method used was single equation ordinary least squares with dummy variables. Industry production was estimated in 22 different models in an effort to identify the differences between the privatized and state owned, not yet privatized, firms. The results reveal that type of ownership is significant in each of the models, after the outliers or transcription errors were eliminated from the dataset.

Upon initial inspection, the results presented in Table V in models 1, 2, 3, 4 and 5, based on the 70 observation dataset, seems to suggest that the negative values of regression coefficients and their failure to be

significant resulted from the inclusion of materials in the regression. As noted by Rao and Miller (1971) regarding the analysis of production functions, dominant variables may cause other variables included in the regression to become negative or superfluous. In an effort to remedy this, models 1a, 2a, 3a, 4a and 5a were estimated without the material input. Again, the results do not explain the difference between private and public ownership and are largely insignificant.

The next step in the estimation process was to search for outliers or transcription errors in the data. As suggested by inspection of the error plots in Figures 1, 2, and 3 in the graphical appendix and the summary statistics of the error terms, several points lie distantly away from the others. Close inspection of the data on these four points revealed that three of the four were certainly errors in the original data, either from the firm completing the survey or during data entry. The fourth point was eliminated due to the size of the firm. This firm was unusually large and was not representative of the industry or most other firms. Removing the outliers and the one anomaly, the dataset begins to produce significant results. A comparison of the error terms in Table IV, the histogram (Figure 1), error scatter plot (Figure 2) and error term plot (Figure 3) emphasize the difference between the datasets. In the histogram, the distribution of the 66 observations appears normal around zero, compared to the 70 observation group which does not conform to a normal distribution pattern.

At this stage, the 66 point dataset was also tested for heteroskedasticity. The test was conducted with the general White test (1980) because it does not require any specific assumptions about the heteroskedasticity value. The hypothesis tested is in the form:

$$H_0: \sigma_i^2 = \sigma^2 \quad i = 1, \dots, 66$$

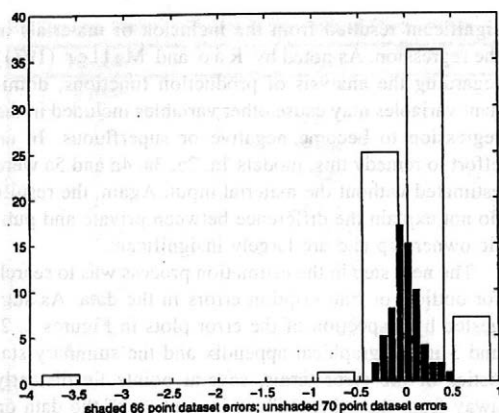
$$H_1: \sigma_i^2 \neq \sigma^2$$

where $\sigma_i^2 = \text{var}(\varepsilon_i)$. The null hypothesis of homoskedasticity was not rejected for models 7-12, and the p -values for the White tests performed on the 66 point dataset have been included in Table VI. To show the fit graphically, plots of the production estimates against the actual data are included in the graphical appendix. Comparing Figure 4, the plot of the 70 point dataset, to Figure 5, the plot of the 66 point dataset, the fit of the 66 point regression is clearly tighter and shows no indication of heteroskedasticity (Figures 4 and 5 are combined in Figure 6).

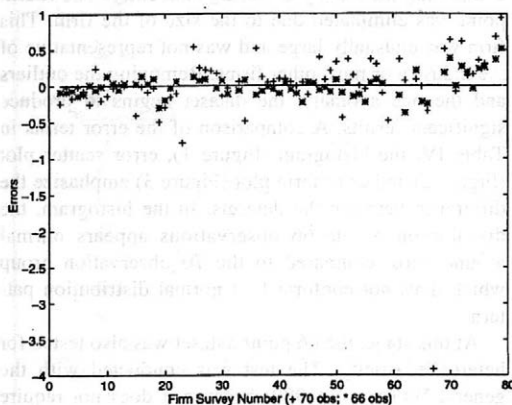
Running the regressions presented in Table VI with the 66 observation dataset returned revealing and sta-

IV. Error Term Summary Statistics

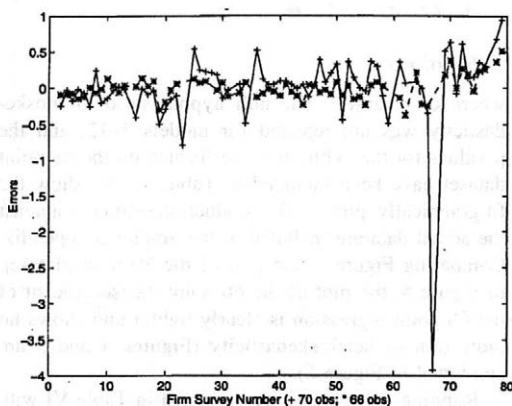
Dataset	Mean	Std. Dev.	Minimum	Maximum
70 Points	3.25×10^{-12}	0.5637	-3.9170	0.9493
66 Points	-4.66×10^{-12}	0.1598	-0.3755	0.5170



1. Histogram of error terms

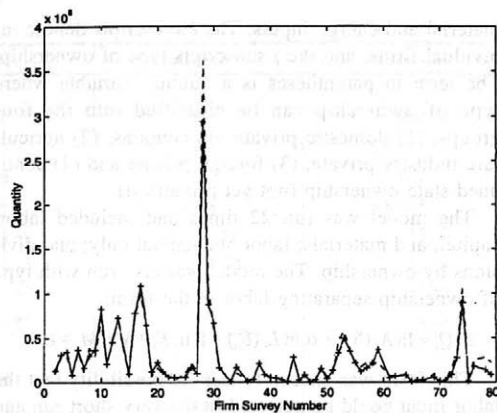


2. Error term scatter plot

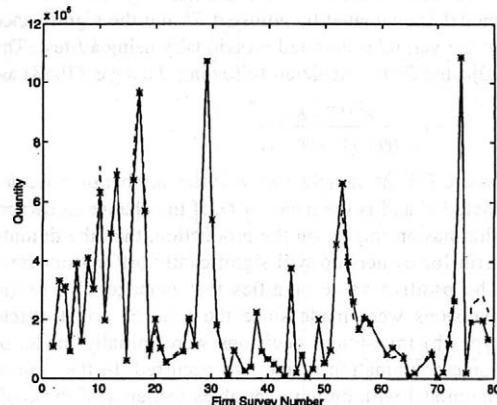


3. Error term plot

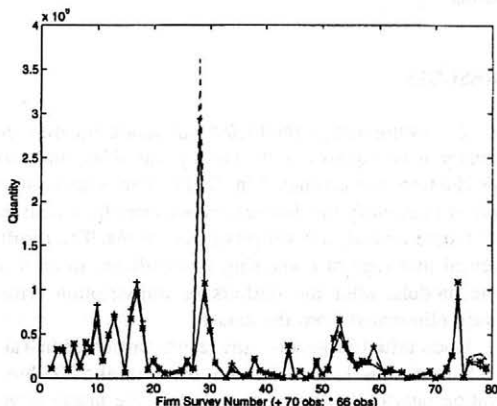
tistically significant results about the implications of firm ownership. The significant values for the coefficients in models 7 through 12 suggest that the restructuring measures or selective investment practices fol-



4. 70 point dataset: estimated production vs actual (-)



5. 66 point dataset: estimated production vs actual (-)



6. Both dataset: estimated production vs actual

lowed by new owners can be observed through the production process. As in Table V, model 7 estimates the entire industry with no distinction between types of ownership and includes all three input variables, labor,

V. Results from original dataset with 70 data points

Model	# obs	Constant ^a	Ownership ^b	Labor	Capital	Material	Adj R ²
1	70	0.4019 (0.6281)		0.1356 (0.9669)	-0.1703 (-2.1986)	1.0028 (9.9457)	0.8491
1a	70	1.7372 (1.7617)		1.0300 (6.0738)	0.0202 (0.1709)		0.6252
2	70	0.3030 (0.4657)	-0.1394 (-0.8821)	0.1182 (0.8329)	-0.1579 (-2.0016)	1.0214 (9.8983)	0.8486
2a	70	1.8337 (1.8376)	0.1817 (0.7445)	1.0310 (6.0589)	-0.0006 (-0.0053)		0.6227
3	27		-0.8678 (-0.5745)	0.3146 (0.8372)	-0.6339 (-2.4120)	1.3085	0.9953
3a	27		3.3757 (1.6986)	1.7358 (4.1212)	-0.9069 (-2.3079)		0.9892
4	43	0.8689 (3.0632)		0.2843 (4.5224)	0.0201 (0.6954)	0.7006 (15.6459)	0.9997
4a	43	1.1419 (1.4977)		0.9714 (8.0230)	0.1549 (2.0897)		0.9978
5	70	0.3241 (0.3645)	0.1380 (0.1361)	0.1145 pub 0.1193 own (0.6471) (0.8125)	-0.1575 (-1.9607)	1.0223 (9.5670)	0.8463
5a	70	0.4584 (0.3318)	3.5021 (2.3689)	1.2088 pub 0.9112 own (5.7619) (4.8333)	-0.0335 (-0.2719)		0.6287

^aConstant represents publicly owned firms in models 2, 2a, 4, 4a, 5, 5a, and 6.

^bOwnership combines 3 forms of private ownership: private investment through coupon privatization, foreign ownership, and private ownership within the agricultural industry. Note that these values are natural logs, and negative values when raised to *e* become positive.

Model with ownership divided by ownership type

Model	# obs	Constant	Priv	For	Agind	Labor	Capital	Material	Adj R ²
6	70	0.1191 (0.1737)	-0.2329 (-1.2376)	0.0183 (0.0410)	0.0009 (0.0037)	0.1631 (1.0724)	-0.1621 (-2.0316)	1.0335 (9.4190)	0.8460

capital and materials (material inputs and energy). Underneath the coefficient values are the *t*-statistics for testing of the difference of the estimated coefficient from zero. Each are significant above 95% except for capital, which is significant above 90% on a one-tailed *t*-test. Model 7a is the same as 7, but excludes the material input. In this case variables are highly significant, but the adjusted *R*² drops considerably.

The estimations proceed in a manner similar to the original unadjusted 70 point dataset where each "a" model excludes the material input in an effort to identify the significance of the other inputs and reduce the "swamping" effect of the material variable. In models 8 and 8a the firms are separated with the dummy variable for ownership. In both cases, the private firm ownership variable has a positive intercept, suggesting that private firms are being run more efficiently than state owned firms. Also, the addition of the dummy variable increases the adjusted *R*² compared to models 7 and 7a. Regression results from models 8 and 8a reveal the same trends as models 2 and 2a estimated with the

70 point dataset. It is interesting to note, that although the results for the earlier dataset are not significant, the differences between private and public ownership are evident.

In 9, 9a, 10, and 10a, the firms are entirely separated (as in 3, 3a, 4, and 4a). Comparison across regressions, although not entirely rigorous, brings forth the fact that in model 9 enterprises with private ownership have *t*-statistics for capital significant at the 95% level while in model 10 *t*-statistics for public firms are not significant. These and previous results appear to suggest, in accordance with the original conjecture, that private owners could most immediately change the production process by reducing the number of workers or making workers more efficient (type a decision) or that private investors improved the application of capital in production and/or gathered accurate information about firms prior to investing (type b decision). Also, this would seem to indicate investors' ability to identify more survivable firms during the privatization process, despite the information constraints.

Model	# obs	Constant ^a	Ownership ^b	Labor	Capital	Material	Adj R ²	White Test ^c
7	66	1.0736 (5.4452)		0.2094 (5.0662)	0.0353 (1.4763)	0.7374 (23.6262)	0.9833	0.303
7a	66	2.1416 (3.5312)		0.814 (7.9347)	0.2264 (3.1823)		0.8332	0.259
8	66	1.1258 (5.7494)	0.0832 (1.7977)	0.2224 (5.3937)	0.0307 (1.2995)	0.7227 (22.7783)	0.9839	0.374
8a	66	2.2737 (3.9007)	0.3549 (2.5766)	0.8181 (8.3288)	0.1905 (2.7403)		0.8472	0.578
9	24		1.3618 (3.5419)	0.1316 (1.5760)	0.1262 (1.8371)	0.7122 (11.8700)	0.9998	0.597
9a	24		3.9982 (4.5053)	0.6493 (3.2241)	0.2215 (1.1479)		0.9982	0.708
10	42	0.9915 (3.9697)		0.2499 (4.4901)	0.0139 (0.5505)	0.7241 (18.2859)	0.9998	0.067
10a	42	1.1633 (1.4909)		0.9696 (7.8835)	0.1546 (2.0598)		0.9978	0.899
11	66	1.0448 (4.0845)	1.3282 (4.1730)	0.2373 pub 0.2166 own (4.6334) (5.0223)	0.0294 (1.2307)	0.7185 (21.7398)	0.9837	0.334
11a	66	1.1948 (1.5697)	3.9918 (4.5652)	0.9586 pub 0.7035 own (8.2509) (6.4122)	0.1634 (2.3743)		0.8555	0.901

^aConstant represents publicly owned firms in models 8, 8a, 10, 10a, 11, 11a and 12.

^bOwnership combines 3 forms of private ownership: private investment through coupon privatization, foreign ownership, and private ownership within the agricultural industry.

^cP-value of White test statistic.

Model with ownership divided by ownership type

Model	# obs	Constant	Priv	For	Agind	Labor	Capital	Material	Adj R ²	White test
12	66	1.673 (5.6978)	0.1096 (1.9560)	0.1257 (0.9909)	0.0309 (0.4596)	0.2162 (4.9385)	0.0320 (1.3375)	0.7232 (22.3083)	0.9837	0.901

Models 11 and 11a (and 5 and 5a) separate the firms by ownership, as in 8 and 8a (and 2 and 2a), but also run the ownership dummy against the labor input. In support of the earlier conjecture, production in the privately owned firms has a lower coefficient for labor and is less labor intensive. This difference becomes more clearly apparent in model 11a (and 5a). The privately owned firms, apparently, immediately changed the input mix and presumably increased the efficiency of production, as indicated by the strongly significant and rather large value for the ownership variable.

Lastly, in models 6 and 12, a dummy variable is included for each type of ownership separately (identified by subgroups). Unfortunately, the total number of privately owned firms appears too small in order to reach any strong conclusions from models 6 and 12. Nonetheless, it does begin to reinforce the above conclusions, and may suggest that foreign investors made highly informed managerial (type (a)) or informational (type (b)) decisions.

CONCLUSIONS

Although investors faced information constraints during the privatization process, production function estimates demonstrate that investors, prior to investing, distinguished among state owned firms in the food processing industry. The production function estimates were intended to reveal either (a) the actions taken by investors which would have presumably increased the efficiency of firms since privatization – a managerial decision action – or (b) the ability of private investors to buy shares in firms they perceived as more efficient, despite information constraints – an investment action based upon the nature of the firm itself, possibly “investor estimated” efficiency relative to other firms in the industry or speculation about the long-term success of a firm’s product.

The models which compared types of ownership with the use of a dummy variable clearly indicated significant differences in production by firms with pri-

vate ownership. The results also suggested that investors identified firms with a different, likely more productive, capital/labor mix. These trends were strong enough to become evident through regressions run on a dataset that contained four inappropriate observations. Thus, even though exact identification of type (a) or (b) investor actions may not be possible, this analysis has shown that investors judiciously purchased shares during the privatization process.

The discovery that investors, during the earliest stages of the privatization process, identified state owned firms that could endure the political-economic transition underway in the Czech Republic bodes well for other countries undergoing economic transitions. As interested buyers become aware that they can accurately speculate as to the survivability of firms, more entrepreneurs will be encouraged to purchase firms in the privatization processes, strengthening the newly established institutions and furthering reform measures.

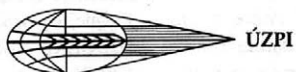
REFERENCES

- BOYD M. L.: The Performance of Private and Socialist Agriculture in Poland: The Effects of Policy and Organization. *J. Compar. Econ.*, 1988, No. 12, pp. 61–73.
- DVOŘÁK J. – MEZERA J.: Structural Changes and Trends in the Food Sector (Strukturální změny a tendence v potravinářském sektoru). Research Report of VÚZE, Prague, 1994.
- FISCHER M.: The Use of Production Functions in Analyzing the Productivity of Agricultural Enterprises and Allocation of Capital, Labor, and Land (Použití produkčních funkcí v analýzách výkonnosti zemědělských podniků a v rozbo-rech alokace kapitálu, práce a půdy). Scientific Conference Paper Collection, VŠZ Praha and ISU Iowa, 1993.
- FISCHER M. – RATINGER T.: The Use of Production Functions – Implementation Report (Použití produkčních funkcí – Zpráva o řešení). Mimeo, VÚZE, Prague, 1994.
- FISCHER M. – RATINGER T.: The Allocation of Labor and Capital in Agricultural Businesses. Mimeo, VÚZE, Prague, 1993.
- FISCHER M. – RATINGER T.: Some Possibilities for Using Production Functions for the Evaluation of Basic Production Factors and Agricultural Production (Některé možnosti užití produkčních funkcí pro oceňování základních výrobních faktorů a produkce zemědělství). Mimeo, VÚZE, Prague, 1993.
- FISCHER M. – RATINGER T.: The Allocation of Labor and Capital in Agriculture – Analysis using the Cobb-Douglas Production Function (Alokace práce a základních prostředků v zemědělství – rozbor pomocí Cobb-Douglas produkční funkce). Mimeo, VÚZE, Prague, 1993.
- Green Report (Zelena Zprava), Zpráva o stavu českého zemědělství 1994. Ministry of Agriculture of Czech Republic, Prague, Agrospoj, pp. 106–112, 1994.
- JUDGE G. – HILL C. – GRIFFITHS W. – LEE T. – LUTKEPOL H.: An Introduction to the Theory and Practice of Econometrics. New York: Wiley, 2nd edition, 1988.
- MEZERA J.: Economic Potential of Food Industry and Its Integration into European Communities (Ekonomický potenciál potravinářského průmyslu a jeho zapojení do integračního procesu s ES). *Zem. Ekon. (Agricultural Economics)*, 39, 1993, No. 2–3, pp. 185–202.
- MEZERA J. – DVOŘÁK J.: Sample Survey of Structural Development of Food Industry Enterprises in 1993 (in Czech). Research Institute of Agricultural Economics, Prague, 1994.
- MEZERA J. – DVOŘÁK J. – JANDA K. – LINHART K.: The Analysis of the Economic Results of the Food Industry and the Forecast for the Transitional Period of the Transformation into a Market Economy (Analýza ekonomických výsledků potravinářského průmyslu a prognóza pro přechodné období transformace na tržní ekonomiku). Research Report of VÚZE, Prague, 1991.
- NEAL F. – SHONE, R.: Economic Model Building. London: The MacMillan Press, Ltd., 1976.
- RAO – POTLURI – MILLER R. L.: Applied Econometrics. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company, Inc., 1971.
- RATINGER T.: The Agri-Food Marketing System in the Czech Republic During Economic Transition (1991–93) – Focus on Meat and Milk Marketing Channels. Grant No. 91/93, Research Support Scheme, Central European University and Research Institute of Agricultural Economics, Prague, 1994a.
- RATINGER T.: Czech Agriculture in the 1990s – The Economic and Agricultural Situation. Draft for OECD Country Study, VÚZE, Prague, 1994b.
- RATINGER T.: Mathematical Modeling as an Instrument for Assessing the Impact of Economic Transition on the Agrarian Sector. Scientific Conference Paper Collection, VŠZ Praha and ISU Iowa, 1993.
- WALLIS K. F.: Topics in Applied Econometrics. Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press, 2nd edition, 1979.
- WHITE, H.: A Heteroscedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroscedasticity. *Econometrica*, 1980, No. 48, pp. 817–838.
- WILLIAMSON O.: The Economic Institutions of Capitalism. New York: Free Press, 1985.

On arrived 17th May 1995

Contact Address:

Karel Janda, Norman Offstein, Department of Agricultural and Resource Economics, 207 Giannini Hall, University of California, Berkeley, CA 94720, U.S.A., fax: (510) 643-8911, e-mail: kjanda@are.berkeley.edu, offstein@are.berkeley.edu



ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝCH A POTRAVINÁŘSKÝCH INFORMACÍ

(Slezská 7, 120 56 Praha 2, fax: 25 70 90)

vydává v roce 1995 v edici

METODIKY PRO ZAVÁDĚNÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU DO ZEMĚDĚLSKÉ PRAXE

tyto publikace:

1. Systém hubení plevelů v oblastech s narušenými plevelnými společenstvy (*Mikulka J. a kol.*)
2. Technologické postupy pro racionální pěstování jednotlivých užitkových směrů brambor (*Vokál B. a kol.*)
3. Metodika konverze podniku na ekologické zemědělství (*Petr J. a kol.*)
4. Metody použití kombinací herbicidů a hnojiv (*Mikulka J. a kol.*)
5. Hořčice (*Vašák J. a kol.*)
6. Cukrovka – úspěšné technologie (*Šroller J. a kol.*)
7. Pěstování pohanky a prosa (*Petr J. a kol.*)
8. Výživa a hnojení zemědělských plodin (*Neuberg J. a kol.*)
9. Využití sonografie v reprodukci hospodářských zvířat (*Petelíková J. a kol.*)
10. Výživa dojníc v průběhu mezidobí z hlediska ekonomické efektivity výroby mléka (*Lossmann J. a kol.*)
11. Doporučené potřeby minerálních látek a jejich nové zdroje u skotu a ovcí (*Šimek M. a kol.*)
12. Alternativní využití progesteronového testu u hospodářských zvířat, zvláště u plemenic skotu (*Pöschl M. a kol.*)
13. Chov masných plemen skotu (*Golda J. a kol.*)
14. Jak vyrobit kvalitní mléko (*Kratochvíl L.*)
15. Technika v postupech ochranného zpracování půdy k širokořádkovým plodinám (*Hůla J. a kol.*)
16. Malotonážní zpracování řepky olejné (*Jevič P. a kol.*)
17. Optimalizace parametrů palivové soustavy motoru při použití metylesteru řepkového oleje jako paliva (*Křepelka V. a kol.*)
18. Stanovení a ekonomické hodnocení nákladů na mechanizované práce v zemědělství (*Abrahám Z. a kol.*)
19. Snižování spotřeby energie ve sklenících (*Šrámek F.*)
20. Přirozená obnova lesa (*Vacek S. a kol.*)
21. Podsadby lesních porostů (*Vacek S. a kol.*)
22. Finanční řízení zemědělských podnikatelských subjektů (*Novák J. a kol.*)

TRANSFORMAČNÍ PROCES V AGRÁRNÍM SEKTORU V NOVÝCH SPOLKOVÝCH ZEMÍCH SRN

TRANSFORMATION PROCESS IN THE SECTOR OF AGRICULTURE AND FOOD OF THE GFR NEW FEDERAL LANDS

P. Hagelschuer

Humboldt University, Berlin, Germany

ABSTRACT: Transformation process in the new federal lands is instituted under special conditions in comparison with the other former CMEA countries. These special conditions lay in the immediate incorporating of agrar sector into the agrar proceedings of EC, in its instantaneous connecting with the functioning food market in GFR, in the speedy forming of productive administration, in the formed and widely acceptable social net and in the great financial powers of the state usable for price changes and enterprise liquidity problems as well as of social problems amendment. European market economy impacts on the centrally planned economic system were not slowed up and were therefore immediate and partly crushing. This includes also a radical abolishment of jobs in the extent of approx. 80 per cent of jobs existing up to 1989. As regards the up-to-now results, it can be stated, that the economic adaptation of the new federal lands agrar sector was in the last four years successful, even if some changes conditioned by the transformation process (animal production decrease, jobs abolishment, enterprises structure changes) could have been foreseen. It can be seen, that the large-scale structure in different business forms dominates under the given condition frame and the capital and labor-extensive production forms are forwarded. The economic future of the existing large-scale enterprises depends to a considerable extent on the still open policy decisions regarding land tenure and rationally reasoned payment of the old debts. All the decisions mentioned will have an existential impact on the enterprise development chances.

transformation process, privatization, land tenure, property, indebtedness, credit

ABSTRAKT: Transformační proces v nových spolkových zemích SRN probíhá oproti ostatním bývalým zemím RVHP za zvláštních podmínek. Tyto zvláštní podmínky spočívají v okamžitém začlenění agrárního sektoru do tržních řádů ES, v jeho bezprostředním zapojení do fungujícího trhu potravinami v SRN, v rychlém vybudování výkonné správy, ve vytvoření, široce přijatelné sociální sítě a ve velké finanční síle státu ke zmírnění cenových změn a problémů likvidity podniků, jakož i sociálních problémů. Účinky evropského tržního hospodářství na státně plánovaný hospodářský systém nebyly v nových spolkových zemích bržděny a měly proto bezprostřední a silně restriktivní účinek. K tomu patří také radikální odbourání cca 80 % pracovních míst, existujících do roku 1989. Jako výsledek dosavadního vývoje lze konstatovat, že hospodářské přizpůsobení agrárního sektoru v nových spolkových zemích SRN se v uplynulých čtyřech letech podařilo, i když dochází vlivem transformace ke změnám (pokles živočišné výroby, odbourání pracovních míst, změny podnikových struktur). Ukazuje se, že za daných rámcových podmínek dominuje velkopodniková struktura v různých podnikatelských formách a že se rovněž prosazuje kapitálově i pracovně extenzivní výrobní zaměření. Hospodářská budoucnost dnes existujících velkých podniků závisí v rozhodující míře na dosud otevřených politických rozhodnutích, pokud jde o poskytnutí uživatelských práv k půdě a věcně zdůvodněné splacení starých dluhů. Obě tyto úpravy se existenčním způsobem dotýkají vývojových šancí těchto podniků.

transformační proces, privatizace, vlastnictví k půdě, majetek, zadlužení, úvěr

ÚVOD

Transformaci se zde rozumí přestavba státně centralistického plánovaného hospodářského systému socialistického zaměření v sociálně tržní hospodářský systém. Tato přestavba systému se uskutečňuje na následujících základech:

- na daných hospodářských zdrojích,
- na daných hospodářských subjektech,
- na nově vytýčených politických a hospodářských rámcových podmínkách,

- na demokraticky zvolené vládě,
- na fungující státní správě,
- na politickém přijetí těmi, jichž se to týká.

Jak může takový transformační proces probíhat?

Nejdříve existuje společenský konsensus změnit dosavadní politické a hospodářské poměry. Při tom nejdůležitějšími nositeli motivací k co nejrychlejšímu uskutečnění těchto změn jsou představy vysoké životní

úrovně a vysokého stupně osobní svobody, jakož i silný odpor proti totalitním jevům v minulosti.

Při tom disponibilní časový rámec, v němž jsou vytvářeny rámcové podmínky nezbytné pro transformaci a časově posloupná nezbytná hospodářsko-politická rozhodnutí, jsou rozhodující pro realizovaný typ strategie takové transformace.

Strategické varianty jsou omezeny dvěma extrémními možnostmi:

1. Simultánní strategií, při níž přípravná a startovací fáze, jakož i fáze realizace a přizpůsobení se časově shodují a která je proto označována pojmem crashkurs.
2. Sukcesivní strategií, při níž jsou jednotlivé fáze časově od sebe vzdáleny. Mezi nimi existují rozmanité varianty modifikací, které dávají možnosti vlivu více jedné nebo druhé strategie.

Politické přijetí těchto změn určuje volbu varianty a řidčeji střizlivě věcné úvahy.

Kdy může být transformační politika označena za úspěšnou?

- Jestliže období od počátku až do konce změn je krátké.
- Jestliže náklady transformace (ve smyslu zabránitelných materializovaných politických chyb) jsou nízké.
- Jestliže tato nová politika je také praktikovatelná ve smyslu její správně-technické přeměny.
- Jestliže je dáno politické přijetí těmi, jichž se to týká.

Dosavadní průběh transformace v zemích bývalé RVHP ukazuje, že vytýčené cesty jsou sice tendencio-nálně stejnoměrné, avšak druh a způsob jejich uskutečňování vykazuje zřetelné rozdíly, které také nacházejí svůj výraz v hospodářských a sociálních účincích. Totéž platí pro přijetí těmi, jichž se to týká a kteří rozhodujícím způsobem ovlivňují ústřední roli státu v tomto transformačním procesu.

Které byly rozhodující prvky transformačního procesu v agrárním sektoru v nových spolkových zemích v SRN?

- Privatizace státního a družstevního majetku a vytvoření hospodářsky životaschopných nových podnikových struktur.

V privatizaci družstevního a státního majetku, spojené s respektováním plných práv vlastníků při zacházení s jejich vlastnictvím, se uskutečňuje základní akt, který ponechává vývoj budoucích struktur zcela otevřeným. Možnosti sahají od atomizace dosavadních struktur do mnoha malých výrobců až po dalekosáhlé udržení dosavadních velkopodnikových struktur prostřednictvím formální přeměny vlastnických podílů na družstevní podíly, obchodní podíly resp. na akcie. O zvolené cestě rozhodla politická vůle a jí určené hos-

podářské a legislativní rámcové podmínky. Ty pak stanovují, jakým způsobem bude či nebude privatizace realizována jednou, pro budoucí vývoj prospěšnou cestou. Pro nové spolkové země platilo, že

- privatizace družstevního vlastnictví se uskutečnila podle zákona ke dni 31. 12. 1991. Pro státní majetek nebyla stanovena žádná lhůta,
- privatizace povede k odlivu kapitálu z transformovaných podniků pouze tehdy, jestliže vlastníci sám neholdlá založit vlastní zemědělský podnik; jinak se jeho nároky odkládají na dobu pěti let, ovšem při zúročení schváleném členskou schůzí (zúročení však není povinné),
- udržení velkopodnikových struktur představuje prostředek pro zachování majetkových hodnot jejich dalším využíváním. Jinak by byly velké objekty v živočišné výrobě (např. stáje) a v rostlinné výrobě (např. sklady) zpravidla již nepoužitelné, což by ve většině případů znamenalo totální majetkovou ztrátu,
- další používání velkovýrobních objektů povede k zachování pracovních míst především v živočišné výrobě a ve zpracovatelských provozech (mlékárnách, jatkách).

Výchozí situaci, pokud jde o potřebu změn ve struktuře vlastnictví v agrárním sektoru v nových spolkových zemích ukazuje tab. I.

VLASTNICTVÍ K PŮDĚ A JEHO ŘEŠENÍ

Ústřední roli v rámci privatizace hraje úprava vlastnictví k půdě.

Přitom v nových spolkových zemích (NSZ) je kritickou veličinou dosud státem spravované vlastnictví (státní vlastnictví a ve státní správě se nacházející vlastnictví soukromých osob), o jehož použití se vedou ostré politické výměny názorů. Konkrétní situace v NSZ je charakteristická tím, že velké podniky (zapsaná družstva, společnosti s ručením omezeným, akciové společnosti, osobní společnosti) obhospodařující ze značné části právě takové plochy BVVG¹, kde zajištění vlastnictví těmito podniky v budoucnu je nemožné nebo jen velmi těžce možné. Zvláště znevýhodněné jsou právnické osoby, protože v pořadí oprávněných se před nedávnem vůbec nevyskytovaly, resp. dnes jsou teprve uváděny na poslední místo.

Jakou rozdílnou úlohu hraje vyjasnění otázky vlastnictví k půdě v jednotlivých nových spolkových zemích, ukazuje tab. II.

Podle tab. II že dispoziční plocha BVVG zabírá v některých zemích značné podíly na celkové ploše. V Mecklenburg-Pomořansku to činí více než třetinu zemědělské půdy země, v Brandenburku téměř čtvrtinu. Protože BVVG uzavřela především s právnickými osobami dosud téměř jen jednoleté smlouvy o pronájmu, je třeba na budoucí uživatelská práva na tyto plochy

1 Společnost s r. o. pro správu a zhodnocení půd (BVVG) pronajímá resp. prodává z pověření Ústavu nucené správy (Treuhandaanstalt) majetkové hodnoty dřívějšího tzv. veselivého vlastnictví v agrárním sektoru.

I. Struktura vlastnictví v zemědělsko-potravinářském sektoru až do 3. 10. 1990, odhady v % – Ownership structure in agro-food sector up to Oct. 3. 1990, estimate in %

Hodnoty majetku ¹	Forma vlastnictví ²		
	soukromé ³	družstevní ⁴	státní ⁵
Půda ⁶	75	0	25
Neoběžný majetek (bez hospodářských zvířat) ⁷	–	85*	15**
Oběžný majetek (včetně hospodářských zvířat) ^{***8}	5–10	75–85	10–15
Celkový majetek zpracovatelského průmyslu ⁹	–	(>50 % mlékáren) ¹⁰	cca 100 % (bez mlékáren) ¹¹

* 145 mld. M (báze 1986) – 145 bill. DM (base of 1986)

** 25 mld. M (báze 1986) – 25 bill. DM (base of 1986)

*** 5,5 mil. DJ (cca 20 mld. M) – 5.5 mill. AU (approx. 20 bill. DM)

¹value of property, ²ownership form, ³private, ⁴cooperative, ⁵state, ⁶land, ⁷fixed assets (excl. farm animals), ⁸floating assets (incl. farm animals), ⁹processing industry property in total, ¹⁰> 50% of dairies, ¹¹approx. 100% (excl. dairies)

Pramen – source: Autorenkollektiven: Landwirtschaft der DDR, 1989, S. 36–37, vlastní odhad – own estimate

II. Rozdělení půdní reformou vyvlastněných ploch na pět nových spolkových zemí SRN – Structuring of areas expropriated by the land reform into five new federal lands of FRG

Spolková země ¹	Vyvlastněná plocha v % celkové plochy reformované půdy ²	Vyvlastněná plocha v % plochy země ³	Plocha BVVG v % plochy země ⁴
Mecklenburg-Vorpommern	(1073 tis.) 32,6	61,9	(555 tis.) 37
Brandenburg	(948 tis.) 28,7	68,3	(345 tis.) 23
Sachsen-Anhalt	(718 tis.) 21,8	52,7	(315 tis.) 21
Sachsen	(349 tis.) 10,6	30,7	(165 tis.) 11
Thringen	(208 tis.) 6,3	24,7	(144 tis.) 8

BVVG = Společnost s r. o. pro správu a zhodnocení půd – Limited-liability company for land management and valorization

¹federal land, ²expropriated area in per cent of the total area of reformed land, ³expropriated area in per cent of the country area, ⁴BVVG area in per cent of the country area

Pramen – source: Heym 1993, Stegman 1994, Anonym 1994

nahlížet jako na nezadaná. V důsledku vysokého podílu těchto ploch v užívání právnických osob se to ve zvýšené míře týká právě této podnikatelské formy.

Dlouhodobé smlouvy o pronájmu (zpravidla na 12 let) byly dosud uzavírány jen váhavě a přednostně se znovuzřizovateli a novými zřizovateli zemědělských podniků, jen velmi málo však s právnickými osobami. To se zlepšilo teprve v roce 1994, kdy se podíl dlouhodobých smluv zvýšil, např. v Sasku-Anhalt, ale značně méně v Brandenburgu.

Jaký vliv to má na plánování budoucnosti a úvěrovou důvěryhodnost podniků, zvláště pak velkých podniků, je jasné. Politika předávání půdy je prováděna pod heslem „navrácení je před odškodněním“. Spolkovým sněmem ke konci roku 1994 přijatý „zákon o odškodnění a vyrovnání“ vymezil právní rámcové podmínky, které stanovují:

- získání půdy dřívějšího tzv. všelidového vlastnictví osobami postiženými vyvlastněním;
- získání půdy dřívějšího tzv. všelidového vlastnictví místními rolníky.

Podle toho mohou zemědělské podniky resp. jejich společníci, kteří k 1. 10. 1996 (rozhodný den úpravy) obhospodařují dřívější všelidové a Ústavem nuceně správy dlouhodobě pronajaté plochy, požádat o jejich

získání v omezeném rozsahu a za zvýhodněných podmínek.

Kdo je oprávněn?

- znovuzřizovatelé bez restitučního nároku,
- noví zřizovatelé, kteří byli k 3. 10. 1990 místně příslušní,
- právnické osoby soukromého práva (zapsaná družstva a společnosti s r. o.), které podnikají v zemědělství a které řádně provedly rozdělení majetku podle zákona o přizpůsobení zemědělství a jejichž podílnická hodnota je ze 75 % v rukou fyzických osob a k 3. 10. 1990 byli místně příslušné,
- znovuzřizovatelé s restitučními nároky (vyvlastnění před rokem 1945 resp. po roku 1949), jejichž původní vlastnictví již není k dispozici pro navrácení,
- znovuzřizovatelé, kteří v průběhu pozemkové reformy ztratili své vlastnictví,
- postižení vyvlastněním, kteří svoji půdu nechtějí sami obhospodařovat.

Čím je získání půdy omezeno?

– Početem dosažitelných tzv. půdních bodů² ve výši 600 000. Při průměrném orném čísle 40 to znamená plochu o výměře 150 ha (600 000/100 : 40 = 150).

Struktura majetku v zemědělství ¹	Před měnovou unií (30. 6. 1990) v mld. M (stará hodnota) ²	Po měnové unií (1. 7. 1990) v mld. DEM (nová hodnota) ³	Nová hodnota v % ke staré hodnotě ⁴
Bilanční jmění ⁵	97,4	35,8	36,8
neoběžný majetek (bez hospodářských zvířat) ⁶	51,0	20,0	39,2
hospodářská zvířata ⁷	23,3	7,0	30,0
oběžný majetek (bez hospodářských zvířat) ⁸	23,1	8,8	38,2
Vlastní kapitál ⁹	80,6	27,4	34,0
Cizí kapitál ¹⁰	16,8	8,4	50,0
bankovní úvěry ¹¹	15,1	7,5	50,0

¹property structure in agriculture, ²before the currency union (by June 30,1990) in bill. DM (old value), ³after the currency union (by July 1, 1990) in bill. DM (new value), ⁴new value in % of old value, ⁵balance assets, ⁶fixed assets (excl. farm animals), ⁷farm animals, ⁸floating assets (excl. farm animals), ⁹own capital, ¹⁰foreign capital, ¹¹bank credits

Pramen – source: Heym 1994

- Podílem vlastní půdy na celkem obhospodařované ploše půdy. Tento podíl nesmí překročit 50 %.
- Existenci dlouhodobých nájemních smluv k získávané půdě k rozhodujícímu dni 1. 10. 1996.
- Při prodeji osobám samostatně neobhospodařícím je výměra omezena 300 000 půdními body. Kupující se při tom musí zavázat, že půdu pronajme minimálně na 18 roků.

Jak se zvyšuje získání půdy?

- Stanovením kupní ceny ve výši trojnásobku jednotné hodnoty z roku 1935.
- Lhůtou 20 let, po kterou nesmí být získaná půda bez souhlasu příslušného privatizačního orgánu prodána. Je-li takový souhlas udělen, pak cenový rozdíl mezi prodejní a kupní cenou musí být příslušnému privatizačnímu místu odeván. Maximálně získatelná plocha půdy je pro všechny podniky stejná. V osobních společnostech, zapsaných družstvech a společnostech s r. o. se nároky všech osob redukuje v jeden nárok. Tím není dáno stejné vypořádání společníků s individuálními podnikateli.
- Stejný okruh osob může získat lesní plochy až do 1 000 ha.
- Rozhodující je, že účastnické oprávnění na získání půdy závisí na platných nájemních smlouvách na tuto půdu k 1. 10. 1996. Zde jsou právnické osoby již po druhé znehodnoceny, protože se jen nepatrně podílejí na dlouhodobých smlouvách o pronájmu.

KE VLIVU MĚNOVÉ REFORMY NA MAJETKOVOU SITUACI ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ

Zatímco měnová reforma znehodnotila podnikové pohledávky a úvěry v poměru jedna ku dvěma, proje-

vily se ztráty majetku na straně aktiv jinak. V podstatě byly způsobeny změnami reprodukčních cen, které určily jiné hodnoty neoběžného (investičního) majetku a dále tržními cenami na trhu zboží. Zde bylo znehodnocení majetku daleko drastičtější, než bylo měnovou reformou podmíněno, jak to také zřetelně ukazují tab. III.

Zvláště komplikované bylo hodnocení majetku v oblasti neoběžných prostředků, protože reprodukční hodnota budov a zařízení závisí především od jejich dalšího využití. To však nemohl nikdo s jistotou předpovědět v době rozdělování majetku (léta 1991/1992). To se týkalo především velkých objektů živočišné výroby, ale i podobných objektů v rostlinné výrobě (bramboráren, sušáren, skleníků apod.).

Důvodem široké připravenosti členů bývalých zemědělských a zahradnických výrobních družstev i mezidružstevních zařízení vnést svoje majetkové podíly do nově se tvořících velkých podniků (zapsaných družstev, společností s r. o., akciových společností a zčásti i osobních společností) a zde sami spolupracovat, spočíval v tom, aby se tyto dosud využívané velké objekty dále provozovaly, což se zejména týkalo živočišné výroby. Tím by znehodnocení majetku bylo daleko menší než při totálním zanechání těchto objektů v nečinnosti. To je také příčinou toho, že v NSZ nevykazují nejvyšší stavy dobytka na jednotku plochy menší podniky, ale naopak velké podniky v podobě právnických osob.

Měnovou reformou k 1. 7. 1990 existující zadlužení LPG činilo 7,6 mld. DEM (15,2 mld. M). Převážně dlouhodobé úvěry byly v dobách NDR zatíženy maximálně 5% úrokem a to při úrovni producentů cen, které byly 3–5násobné oproti ES. Podle stavu z roku 1994 je podle Heym a (1994) udáváno zadlužení ve výši 7,6 mld. DEM, které však dohodami o odstoupení (dočasné osvobození od dluhů pro 4 mld. DEM sumy

2 Půdní body představují potencionální výnosnost dané výměry zemědělské půdy na základě tzv. orných čísel, tj. úředně stanoveného ocenění půdy podle zákona o ocenění půdy podle zákona o oceňování půdy (Bodenschätzungsgesetz) z roku 1934 a vyjádřeného v číslech 1–100 pro 100 m² půdy, která udávají rozdílnou půdní úrodnost na základě rozdílných půdních, klimatických a dalších přírodních podmínek.

IV. Balance starých dluhů zemědělských podniků pěti nových spolkových zemí (stav duben 1994) – Balance of old debts regarding agricultural enterprises of five new federal lands (by April 1994)

Celkový dluh ¹	7,6 mld. DEM
Státní splátka dluhu (pravděpodobně) ²	1,4 mld. DEM
Dosud realizovaná splátka zemědělskými podniky ³	0,6 mld. DEM
Bilancované odběrné odstupením ⁴	4,0 mld. DEM
Ztracené úvěry ⁵	1,6 mld. DEM

¹total debt, ²governmental installment of the debt (probable), ³hitherto realized installments of agricultural enterprises, ⁴balance unbundling by renouncement, ⁵lost credits

Pramen – source: Heym 1994

V. Problematika starých dluhů zemědělských podniků (právnických osob) v nových spolkových zemích – výsledek dotazníkového šetření u 16 právnických osob v Sasku-Anhalt Německým svazem rolníků – Problematics of old debts regarding agricultural enterprises (legal bodies) in the new federal lands – result of questionnaire inquiry of 16 legal bodies done by the German Farmers Union in Saxon-Anhalt

Ekonomická veličina ¹		Dimenze ²	
Podniky ³		16 (právnícké osoby ⁴)	
z. p./podnik ⁵ (1990)		2 727 ha	
z. p./podnik (4/1993)		1 800 ha (66 % proti 1990 ⁶)	
Pracovní síly ⁷ /podnik		50 z toho 80 % spolupracující společníci ⁸	
Pracovní síly/100 ha z. p.		2,9	
Oprávnění členové/podnik ⁹		280	
Finanční nárok/člen ¹⁰ : DM/osoba ¹¹		3 970 DEM	
DM/ha		700 DEM	
Staré dluhy celkem ¹² :		3,8 mil. DEM	
DEM/podnik		2 260 DEM	
DEM/ha z. p.		1,26 mil. DEM = 33,2 % celkového dluhu ¹⁴	
z toho u členů ¹³		700 DEM/ha	
DEM/podnik		2,54 mil. DEM	
DEM/ha z. p.		1 411 DEM	
Dosud oddluženo ¹⁶		0,234 mil. DEM	
DEM/podnik		135 = 6 % celkového dluhu	
DEM/ha z. p.		0,76 mil. DEM = 19 % celkového dluhu	
maximální oddlužení ¹⁷		421 DEM	
DEM/podnik		450 DEM/ha = 20 % celkového dluhu	
DEM/ha z. p.		445 DEM/ha	
Užívané majetkové hodnoty ze státního dluhu ¹⁸		205 DEM/ha/rok = 14,5 % státních dluhů ²¹	
V roce 1980–1990 z LPG financované veřejné investice (školků, silnice ap.) ¹⁹		230 DEM/ha	
Úrokové zatížení včetně bankovních poplatků ²⁰		20 % nepoužívaného majetku	
Majetková situace ²² :		55 % nepoužívaného majetku	
nepoužívaný majetek ²³		145 DEM/ha	
dosud prodáno ²⁴			
neprodejné ²⁵			
Přijaté nové úvěry ²⁶			

¹economic quantity, ²dimension, ³enterprises, ⁴legal bodies, ⁵agricultural land per 1 farm, ⁶(60% in comparison with 1990), ⁷labor, ⁸50, 80% of which cooperating partners, ⁹number of entitled partners per 1 enterprise, ¹⁰financial claims per 1 member, ¹¹DM per person, ¹²old debts in total, ¹³from that regarding members, ¹⁴in % of the total debt, ¹⁵from that regarding banks, ¹⁶hitherto undebted, ¹⁷maximum undebting, ¹⁸property values used regarding the government debt, ¹⁹public investments (nurseries, roads etc.) financed by LPGs in the period 1980–1990, ²⁰interest rate including bank fees, ²¹in % of government debts, ²²property situation, ²³unused property, ²⁴hitherto sold, ²⁵unsalable, ²⁶new credits accepted

Pramen – source: Neue Deutsche Landwirtschaft, 1994, No. 5, S. 10

úvěrů rozpočtovými prostředky bankám) ztratilo svoje aktuální hospodářské zatížení podniků (tab. IV).

Navzdory úpravám o odstoupení zůstávají podnikům tyto úvěrové dluhy a rostou ročně o připadající

platbu úroků. V současné době přejímá stát platbu úroků vůči úvěrovým bankám ve výši dané Fibor-sazby³. Ostatní úvěry jsou zatíženy obvyklou bankovní úrokovou sazbou. Starými úvěry zatížené zemědělské podni-

3 Jde o frankfurtskou mezibankovní sazbu na peněžním trhu

ky jsou povinny nevyčíslovat dále již nepoužívaná aktiva a tyto výnosy a podíly podnikového zisku automaticky použít ke splátce dluhu. Důsledky této problematiky starých dluhů jsou:

- narůstání zadluženosti podniků s nebezpečím předlužení a tím vyvlastnění majitelů (přírůstek k 12/1994 odhadován na 2 mld. DEM),
- snižování úvěrové důvěryschopnosti podniků zatížených starými dluhy a tím omezení možnosti investování,
- zatížení státního rozpočtu uskutečňovanými splátkami úroků,
- nepatrná schopnost zemědělských podniků i úvěrových bank tuto situaci změnit.

V jakém rozsahu mohou vůbec podniky využívat hodnoty majetku, pořízené starými úvěry, ukazuje studie, která byla vypracována Německým svazem rolníků v Sasku-Anhalt na základě výsledků dotazníkových šetření počátkem roku 1994 (tab. V).

Vyvstává otázka, zda by prominutí těchto starých dluhů (ovšem pouze ve výši již nepoužitelných položek aktiv) nebylo pro zatížení státního rozpočtu podstatně levnější, než stále ošetřování těchto úvěrů. Tím by bylo učiněno shodné opatření jako při zadlužení bývalých státních podniků. Jinak vznikne zajímavá situace, při níž bude stát natrvalo tím, který celé toto zatížení ponese, protože jak výrobci (vzhledem k odvodu zisku

atd.), tak i banka (vzhledem k jistému příjmu úroků) nejsou zainteresováni na změně tohoto stavu.

LITERATURA

- Agrarbericht der Bundesregierung 1994, Materialband.
Autorenkollektiven: Landwirtschaft der DDR. Dietz Verlag Berlin, 1989, s. 325.
Auftrag und Partner. Broschüre der BVVG, 1993.
Neue Landwirtschaft. 1994, Nr. 5, s. 10.
Beiträge zur Arbeitsmark- und Berufsforschung. Nürnberg 1993, AB 175, s. 153-171.
HEYM: Vortrag an der Landwirtschaftlich - Gärtnerischen Fakultät der Humboldt-Universität zu Berlin, Kritische Analyse zum Stand der Bodenverwertung und Altschuldenentlastung in den NBL. 30. 5. 1994.
Lössh, D.: Der Weg zur Marktwirtschaft. Nomos Verlag Baden-Baden, 1993.
Statistisches Jahrbuch der DDR 1989.
Statistisches Jahrbuch über Ernährung, Landwirtschaft und Forsten 1994.
Stegmann: Vortrag an der Landwirtschaftlich-Gärtnerischen Fakultät der Humboldt-Universität zu Berlin, Aktuelle Ergebnisse der Bodenverwertung in den NBL durch THA und BVVG. 6. 6. 1994.

Došlo 7. 2. 1995

Kontaktní adresa:

Prof. Dr. Paul Hagelschuer, LGF, Humboldt-Universität zu Berlin, BRD

VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A PRIEMERNÝCH MIEZD V AGRÁRNOM SEKTORE

DEVELOPMENT OF EMPLOYMENT AND AVERAGE INCOMES IN THE AGRAR SECTOR

S. Buchta

Economic Research Institute for Agriculture and Food Industry, Bratislava, Slovak Republic

ABSTRACT: The thesis analyses development of employment and average incomes in the agrar sector of Slovak Republic. During the last five years, employment in agricultural primary production has decreased by more than half (52,1%). Simultaneously with the mentioned drop of agrar employment, also unemployment of those workers employed previously in agriculture was increasing. The highest rate of this agrar unemployment has cumulated into the regions of South and East Slovakia, i.e. into the districts with high agrar employment and non-precise economic infrastructure. In the country, social groups of long-unemployed citizens with certain personal and social handicaps, with low qualification and low re-qualification flexibility started forming. In the frame of the structure regarding economic branches of the Slovak Republic national economy, agriculture shows the highest rate of lowering employment, which is comparable only with building industry and to a certain extent with forestry. On the other side, the growth rate of average nominal monthly wages in agriculture is explicitly the lowest one in comparison with other branches. The income parity is worsening, this relation (compared with the average of all economic branches of Slovak Republic) has further decreased down to 82,5% (regarding LU) respectively 83,2% (per physical person). In 1994, average wage of agricultural workers exceeded 6 000 Sk only in three districts. If comparing the income parity in agriculture regarding all districts of Slovak Republic with the national economy average, then this relation moved within the limits from 71,0% (district Trebišov) up to 100,7% (district Dunajská Streda). The highest growth rate of average wages showed in limited liability companies and joint-stock companies, the lowest in so-called organizations with government contribution and agricultural cooperatives.

employment, agrar unemployment, development of average incomes, income parity, regional differentiation of employment

ABSTRAKT: Práca sa zaoberá vývojom zamestnanosti a priemerných miezd v agrárnom sektore SR. Za posledných päť rokov poklesla zamestnanosť v poľnohospodárskej prvovýrobe viac ako o polovicu (52,1 %). Paralelne s poklesom agrárnej zamestnanosti sa zvyšovala nezamestnanosť pracovníkov s predchádzajúcim zamestnaním v poľnohospodárstve. Najvyšší výskyt tejto agrárnej nezamestnanosti sa kumuloval do okresov južného a východného Slovenska, t.j. do regiónov s vysokou agrárnou zamestnanosťou a nedokonalou ekonomickou infraštruktúrou. Na vidieku sa začínajú z týchto pracovníkov formovať sociálne skupiny občanov dlhodobo nezamestnaných s určitými osobnými a sociálnymi handicapmi, s nízkou kvalifikáciou a nízkou rekvalifikačnou flexibilitou. Poľnohospodárstvo v rámci štruktúry ekonomických odvetví NH SR vykazuje najvyššie tempo znižovania zamestnanosti porovnateľné len so stavebníctvom a do určitej miery s lesníctvom. Na druhej strane tempo rastu priemerných nominálnych mesačných zárobkov v poľnohospodárstve je v porovnaní s ostatnými odvetviami jednoznačne najnižšie. Mzdová parita sa zhoršuje a v roku 1994 sa táto relácia (voči priemeru všetkých ekonomických odvetví SR) ďalej znížila na 82,5 % (prepočítané počty) resp. 83,2 % (fyzické osoby). V roku 1994 presiahol priemerný zárobok pracovníkov v poľnohospodárstve 6 000 Sk len v troch okresoch. Keď porovnáme mzdovú paritu zárobku voči priemeru NH, potom sa táto relácia pohybovala v rozmedzí 71,0 % (okres Trebišov) až k 100,7 % (okres Dunajská Streda). Najvyššie tempo rastu priemerných zárobkov sa prejavilo u spoločností s r. o. a akciových spoločností, najmenej u príspevkových organizácií a poľnohospodárskych družstiev.

zamestnanosť, agrárna nezamestnanosť, vývoj priemerných miezd, mzdová parita, regionálna diferenciácia zamestnanosti v poľnohospodárstve podľa všetkých okresov SR

Výrazný pokles zamestnanosti sa logicky odrazil vo zvýšenej miere nezamestnanosti pracovníkov s predchádzajúcim zamestnaním v poľnohospodárstve. Najvyššia kumulácia týchto pracovníkov sa prejavila predovšetkým v regiónoch južného a juhovýchodného

Slovenska, t.j. v regiónoch s vysokou sociálnou zamestnanosťou v poľnohospodárstve a nedokonalou ekonomickou infraštruktúrou. Vzhľadom na nízke priemerné zárobky v poľnohospodárstve sa určitá časť týchto pracovníkov celkom dobrovoľne (a niekedy i bez výraznej

motivácie k reintegrácii do trhu práce) dostáva do sociálnej siete. Ich záujem sa presúva na určité doplnkové a samozásobiteľské aktivity, ktoré nie vždy a v plnej miere sú všeobecne spoločensky akceptovateľné. Trh práce nereaguje na prevážnu časť uvoľnenej pracovnej sily z poľnohospodárstva.

Ku koncu roka 1994 tvorili bývalí pracovníci z poľnohospodárskej prvovýroby cca 26 500 osôb, t.j. 8,2 % z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie (bez absolventov škôl a odvetovo nezaraďovaných uchádzačov). Uchádzačov o zamestnanie s predchádzajúcim zamestnaním v agrokomplexe – t.j. poľnohospodárska prvovýroba a potravinársky priemysel – bolo už 35 tis. osôb a vrátane lesníctva až 43,5 tis. osôb (tab. I). Tento rezort dodáva do sociálnej siete nezanedbateľný počet uchádzačov o zamestnanie, ktorí v nej zostávajú dlhodobo. Na vidieku sa začínajú prejavovať dôsledky znižovania agrárnej zamestnanosti formovaním určitých problémových skupín občanov s veľmi sťaženou možnosťou reintegrovať sa do trhu práce. Nízke mzdy pracovníkov v poľnohospodárstve pri prolongácii tohoto trendu do budúcnosti zakladá jedno vážne nebezpečenie a to, že tento rezort bude produkovať tzv. „chudých dôchodcov“ s nízkymi starobnými dôchodkami.

Poľnohospodárstvo vyspelých krajín Európy sa v posledných rokoch vyznačuje predovšetkým koncentráciou kapitálu, úbytkom pracovných síl a migráciou obyvateľstva z rurálnych regiónov do miest a industriálnych jadrových oblastí.

V krajinách EÚ všeobecne platí, že členovia roľníckej rodiny sú nútení získavať dodatkové a vedľajšie zá-

robové príjmy a tak dochádza k málo prehľadnému zmiešaniu príjmov z poľnohospodárskej a nepoľnohospodárskej činnosti. Poľnohospodárstvo sa tu objektívne dostáva do dlhodobého nerovného postavenia vo vzťahu k iným hospodárskym sektorom, dochádza k dôchodkovej disparite. Vo väčšine európskych krajín sa táto vonkajšia disparita pohybuje medzi 60–80 % príjmu zrovnateľných nepoľnohospodárskych sociálno-ekonomických skupín.

Zatiaľ čo vo vyspelých krajinách EÚ prebieha v agrárnom sektore proces koncentrácie kapitálu, v podmienkach SR je v súčasnej dobe badateľný skôr opačný proces dekoncentrácie, ktorý zatiaľ stále pretrvávajú. Pôvodne homogenná a jednostranne vytvorená štruktúra právnych subjektov hospodáriacich na pôde sa bude stále viac diverzifikovať na diferencovanú pluralitu jednotlivých podnikateľských subjektov. Segmentácia pôvodných veľkovýrobných podnikateľských jednotiek na menšie celky a právne subjekty je proces niekedy i značne konjunkturálny a účelový. Môžeme však konštatovať, že proces všeobecného znižovania zamestnanosti bude v agrárnom sektore SR už značne diferencovaný a pozvoľný s tým, že prahový bod nebol zatiaľ dosiahnutý.

VÝVOJ ZAMESTNANOSTI V POĽNOHOSPODÁRSTVE

Za posledných päť rokov (1990–1994) poklesla zamestnanosť v poľnohospodárskej prvovýrobe o cca 169

I. Vývoj nezamestnanosti podľa odvetvia v rokoch 1993 a 1994 (bez odvetovo nezaraďovaných uchádzačov a absolventov škôl) – Development of unemployment according to branches in 1993 and 1994 (without job-seekers not included into branches and without fresh school graduates)

Uchádzači o zamestnanie ktorí mali predchádzajúce zamestnanie v: ¹	Počet uchádzačov o zamestnanie ² r. 1993		Počet uchádzačov o zamestnanie ² r. 1994	
	absolútny ³	relatívny ⁴	absolútny ³	relatívny ⁴
Poľnohospodárstvo (prvovýroba) ⁵	30 336	10,05	26 452	8,18
Potravinársky priemysel ⁶	8 181	2,71	8 535	2,64
Agrokomplex spolu ⁷	39 825	13,20	35 217	10,89
Lesníctvo ⁸	6 463	2,14	8 296	2,57
Výroba a rozvod vody ⁹	472*	0,16	8 521	2,64
Rezort spolu ¹⁰	46 760	15,50	52 034	16,09
Stavebníctvo ¹¹	34 116	11,30	40 269	12,46
Výroba chemických výrobkov ¹²	3 765*	1,25	3 532	1,09
Doprava, skladovanie a spoje ¹³	7 397*	2,45	13 483	4,17
Textilný priemysel ¹⁴	6 659*	2,21	7 252	2,24
Ťažba nerastných surovín ¹⁵	3 732*	1,24	11 064	3,42

¹job-seekers with previous employment in., ²number of job-seekers in 1993, ³absolute, ⁴relative, ⁵agriculture (primary production), ⁶food industry, ⁷agro-complex together, ⁸forestry, ⁹water production and convey, ¹⁰complex together, ¹¹building industry, ¹²chemistry, ¹³transport, storing and communications, ¹⁴textile industry, ¹⁵mining

* Podľa výsledkov výberových súpisov pracovných síl za 4. štvrťrok 1993 – According to the selected summarizing of labor force for 4. quarter of 1993

Prameň – source:

Výsledky výberových súpisov pracovných síl za 4. štvrťrok 1993, Rad PAM, ŠÚ SR – Results of selected summarizing of labor force in 4. quarter of 1993, Series PAM, Slovak Bureau of Statistics

Štatistické výsledky o nezamestnanosti v SR, Správa služieb zamestnanosti MPSVR, rok 1993, 1994 – Statistical results regarding unemployment, Ministry of Labor and Social Matters, 1993, 1994

tis. osôb, t.j. viac ako o polovicu (52,1 %). Najdramatickejší pokles sa prejavil u poľnohospodárskych družstiev (o 58,7 %). V štátnom sektore došlo k poklesu cca o 15,5 tis. osôb (t.j. o 36,7 %). Relatívna zamestnanosť meraná na 100 ha poľnohospodárskej pôdy sa znížila z 13,28 pracovníkov z roku 1989 na 6,36 v roku 1994. V roku 1994 pripadalo v PD SR na 100 ha p. p. 6,99 a v štátnom sektore 6,63 pracovníkov (tab. II).

V regionálnom spektre došlo v roku 1994 k najvyššiemu relatívnemu tempu znižovania pracovníkov v okresoch Svidník (o 26,4 %), Považská Bystrica (o 22,2 %), Čadca (21,3 %), Rimavská Sobota (20,5 %), Vranov n. T. (15,7 %), Rožňava (13,5 %), atď. Naopak najnižšia intenzita tohoto znižovania sa prejavila v okresoch Martin (o 0,1 %), Trenčín (2,2 %), Trnava (4,7 %), Galanta (4,7 %), Dunajská Streda (5,7 %) a pod. Z uvedeného vyplýva, že stále pokračuje proces regionálnej selekcie agrárnej zamestnanosti tak, že najvyššie tempá tohoto znižovania sa koncentrujú na máloproduktívnych regiónoch, kde bola v minulosti relatívne vysoká agrárna zamestnanosť. Naopak najnižšie tempo tohoto poklesu zamestnanosti sa prejavuje v produkčných poľnohospodárskych okresoch Západoslovenskej nížiny a Žitného ostrova. Najvyššie absolútne úbytky pracovníkov sa v roku 1994 objavili v okrese Rimavská Sobota (o 1 296 osôb), Levice (874 osôb), Prešov (753 osôb), atď.

V rokoch 1995 a 1996 predpokladáme miernejšie tempo znižovania agrárnej zamestnanosti (cca o 8 až 10 tis. pracovníkov) s tým, že nastane skôr tendencia „prelievania“ časti pracovníkov z organizácií nad 25 pracovníkov do organizácií a právnych subjektov do 24 pracovníkov. Súčasne sa budú meniť i vnútrorežimné proporcie medzi jednotlivými právnymi subjektami v agrárnom sektore (tab. III). I keď podiely medzi jednotlivými právnymi subjektami za roky 1993 a 1994

nevykazujú enormné rozdiely, určité náznaky trendu zvyšovania podielu pracovníkov pracujúcich v akciových spoločnostiach a spoločnostiach s r. o. je evidentný (tab. IV). Tieto proporcie sa výrazne zmenia najmä v súvislosti s privatizáciou štátneho sektoru a preto existuje reálny predpoklad výraznej akcelerácie najmä v akciových spoločnostiach, spoločnostiach s r. o. a pod.

Keď porovnáme relatívne tempo znižovania zamestnania v agrárnom sektore voči ostatným odvetviám NH (tab. V a VI) vidíme, že od roku 1992 poľnohospodárstvo vykazuje najvyššie tempo a intenzitu tohoto poklesu. Za obdobie 1992–1994 znížilo poľnohospodárstvo zamestnanosť o 26,4 % (v rámci rezortu došlo k najvyššiemu zníženiu v štátnom sektore o 26,6 %). Tento pokles je zrovnateľný len so stavebníctvom (pokles o 23,2 %) a lesníctvom (pokles o 22,1 %). Pokles zamestnanosti v stavebníctve je však kompenzovaný „odlivom“ časti týchto pracovníkov do malých stavebných firiem do 24 pracovníkov, tzn. že reálne nie je toto zníženie zamestnanosti tak výrazné. Najvyššie tempo znižovania zamestnanosti v poľnohospodárstve sa odráža vo zvýšenej agrárnej nezamestnanosti na vidieku, najmä v malých vidieckych sídlach a v regiónoch, kde je nedostatok nových pracovných príležitostí (napr. v okresoch Rimavská Sobota, Rožňava, Lučenec, Veľký Krtíš, Svidník, Vranov, atď.). V roku 1994, v rámci celého NH, bol oproti roku 1993 medziročný relatívny pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve stále najvyšší, i keď o niečo nižší ako v relácii rokov 1992 a 1993. V rámci jednotlivých odvetví národného hospodárstva SR je tempo znižovania zamestnanosti v poľnohospodárstve stále najvyššie.

V posledných rokoch je pri regionálnej analýze zamestnanosti vidieť trend znižovania regionálnej diferenci-

II. Vývoj absolútnej a relatívnej zamestnanosti v poľnohospodárstve – Development of absolute and relative employment in agriculture

	Počty pracovníkov ¹					
	r. 1989	r. 1990	r. 1991	r. 1992	r. 1993	r. 1994
Poľnohospodárstvo (počet pracovníkov – prepočítaný počet) ²	325 148	302 766	262 618	211 592	178 805	155 699
Relatívna zamestnanosť na 100 ha p. p. ³	13,28	12,36	10,73	8,64	7,31	6,36

¹numbers of workers, ²agriculture (labor in LU), ³relative employment per 100 hectares of agricultural land

III. Zamestnanosť v poľnohospodárstve podľa právnych foriem za roky 1993 a 1994 – Employment in agriculture according to the legal forms in 1993 and 1994

Právna forma (OKEČ) ¹	Počet pracovníkov (prepočítané počty) rok 1993 absolútny ²	% z celkového počtu pracovníkov v poľnohospodárstve rok 1993 ³	Počet pracovníkov (prepočítané počty) rok 1994 absolútny ²	% z celkového počtu pracovníkov v poľnohospodárstve rok 1994 ³
Poľnohospodárske družstvá ⁴	131 580	73,6	114 165	73,3
Štátne podniky ⁵	38 566	21,6	31 989	20,5
Akciové spoločnosti ⁶	4 580	2,6	5 622	3,6
Príspevkové organizácie ⁷	2 185	1,2	1 951	1,2
Spoločnosti s r. o. ⁸	753	0,4	1 816	1,2
Právna forma spolu ⁹	178 805		155 699	

¹legal form, ²absolute numbers of workers (in LU), 1993, ³from the total numbers of workers in agriculture, 1993, ⁴agricultural cooperatives, ⁵state enterprises, ⁶joint-stock companies, ⁷organizations with governmental contribution, ⁸limited-liability companies, ⁹together

ácie. Variačné rozpätie v posledných dvoch rokoch stagnuje, podobne ako rozdiely medzi dolným a horným decilom. Pritom rýchlejšie tempo znižovania zamestnanosti v poľnohospodárstve sa prejavilo u regiónov s nižšími počtami pracovníkov v poľnohospodárstve ako u regiónov s vyššou agrárnou zamestnanosťou (tab. VII).

Naopak opačný trend regionálneho zvyšovania diferenciácie sa prejavil v vývoji priemerných mesačných zárobkov v poľnohospodárstve. Rozdiely medzi dolným a horným decilom sa neustále zvyšovali, podobne ako rozdiely medzi okresom s najnižšími priemernými zárobkami a okresom s najvyššími priemernými zárobkami. Tempo a intenzita regionálnej diferenciácie v priemerných mzdách v poľnohospodárstve je výrazne vyššia ako tempo regionálnej diferenciácie v zamestnanosti. Zatiaľ čo rozdiely v priemer-

ných mzdách medzi jednotlivými regiónmi sa výrazne zvyšujú, regionálne rozdiely v agrárnej zamestnanosti sa naopak znižujú a dochádza k určitému diferenciacnému i stagnačnému trendu medzi jednotlivými regiónmi, ktorý je spôsobený minimálnym tempom poklesu zamestnanosti v roku 1994, predovšetkým v regiónoch s vysokou agrárnou zamestnanosťou (tab. VIII).

VÝVOJ PRIEMERNÝCH MIEZD

Vývoj nominálnych priemerných mesačných zárobkov v poľnohospodárstve a pracovníkov v iných odvetviach ekonomickej činnosti za rok 1994 potvrdil, že tempo rastu priemerných nominálnych mesačných zárobkov v poľnohospodárstve je v porovnaní s hodnote-

IV. Vývoj priemerného evidenčného počtu pracovníkov podľa právnych foriem za roky 1992 až 1994 – Development of the average numbers of workers according to legal forms in the period 1992–1994

Právna forma ¹	Pracovníci ²						Index	
	1992		1993		1994		1994/1992	
	prepočítané počty ³	fyzické osoby ⁴	prepočítané počty	fyzické osoby	prepočítané počty	fyzické osoby	prepočítané počty	fyzické osoby
Spoločnosť s r.o. ⁵	322	329	753	763	1 816	1 826	564,0	555,0
Akciová spoločnosť ⁶	1 936	1 944	4 580	4 615	5 622	5 658	290,4	291,0
Poľnohospodárske družstvá ⁷	153 280	155 378	131 580	133 450	114 165	115 663	74,5	74,4
Štátne podniky ⁸	43 551	43 988	38 566	38 937	31 989	32 218	73,4	73,2
Príspevkové organizácie ⁹	2 125	2 170	2 185	2 232	1 951	1 979	91,8	91,2

¹legal form, ²workers, ³in LU, ⁴in physical persons, ⁵limited-liability company, ⁶joint-stock company, ⁷agricultural cooperatives, ⁸state enterprises, ⁹organizations with governmental contribution

Prameň – source:

Pracovníci a vybrané ekonomické ukazovatele v poľnohospodárstve, 1992, 1993, 1994. Bratislava, ŠÚ SR – Labor and selected economic indices in agriculture, 1992, 1993, 1994, Bratislava, Slovak Bureau of Statistics

V. Vývoj priemerného evidenčného počtu pracovníkov za roky 1992 až 1994 v poľnohospodárstve a ostatných ekonomických odvetviach (prepočítané počty) – Development of average numbers of workers in agriculture and other economic branches in the period 1992–1994 (in LU)

Odvetvie ¹	Priemerné evidenčné počty pracovníkov (fyzické osoby) ²			Index	Rozdiel ³
	1992	1993	1994		
Poľnohospodárstvo (prvovýroba) ^{4*}	211 594	178 809	155 699	73,6	-55 895
Poľnohospodárske družstvá ^{5*}	153 280	131 580	114 165	74,5	-39 115
Štátne podniky ^{6*}	43 551	38 566	31 989	73,4	-11 562
Potravinársky priemysel ^{7**}	51 236	50 269	49 422	96,5	-1 814
Lesníctvo a ťažba dreva ^{8**}	31 899	27 012	24 853	77,9	-7 046
Stavebníctvo ^{9**}	119 465	105 630	91 781	76,8	-27 684
Priemysel spolu ^{10**}	579 364	543 377	512 734	88,5	-66 630
Doprava a spoje ^{11**}	139 196	140 316	135 265	97,2	-3 931
Peňažníctvo a poisťovníctvo ^{12**}	15 325	19 551	24 053	157,0	+8 728
SPOĽU (odvetvia ekonomickej činnosti) ^{13**}	1 613 792	1 520 780	1 489 964	92,0	-129 828

¹branch, ²average numbers of workers (physical person), ³difference, ⁴agriculture (primary production), ⁵agricultural cooperatives, ⁶state enterprises, ⁷food industry, ⁸forestry, lumbering, ⁹building industry, ¹⁰industry in total, ¹¹transport and communications, ¹²banking and insurance, ¹³together (branches of economic activity in total)

Prameň – source:

Pracovníci a vybrané ekonomické ukazovatele v poľnohospodárstve SR podľa okresov od začiatku roka do konca 4. štvrtroka, 1992, 1993, 1994. ŠÚ SR, Bratislava – Labor and selected economic indices in agriculture of SR according to the districts from the beginning of the year up to the end of 1992, 1993, 1994. Bratislava, Slovak Bureau of Statistics

Pracovníci a priemerné mesačné mzdy. (Práca 2-04), Rad PAM, 1992, 1993, 1994, ŠÚ SR, Bratislava – Workers and average monthly incomes. (Práca 2-04), Series PAM, 1992, 1993, 1994, Bratislava, Slovak Bureau of Statistics

nými odvetviami jednoznačne najnižšie. Mzdová parita oproti roku 1993 sa opäť zhoršila (tab. IX a X). Zatiaľ čo poľnohospodárstvo v roku 1993 dosahovalo v priemerných mesačných zárobkoch len 84,7 % (prepočítané počty) resp. 85,4 % (fyzické osoby) priemeru všetkých ekonomických odvetví v SR, tak v roku 1994 sa táto relácia ďalej znížila na 82,5 % (prepočítané počty) resp. na 83,2 % (fyzické osoby). Vôbec najhoršia mzdová parita sa prejavila u štátnych podnikov (79,2 % u prepočítaného počtu a 80,3 % u fyzických osôb). Nižšie

tempo rastu ako v poľnohospodárstve sa objavilo len u lesníctva a ťažby dreva (111,2 %). Na druhej strane výška priemerných miezd sa u potravinárskeho priemyslu dostala takmer na úroveň priemeru celého národného hospodárstva (parita 98,5 %) a tempo rastu bolo v roku 1994 v rámci sledovaných odvetví jedno z najvyšších. Pracovníci v potravinárskom priemysle mali v priemere vyššie mzdy o 1 011 Sk (t.j. o 19,5 %) ako pracovníci v poľnohospodárstve a o 1 214 Sk (t.j. o 24,4 %) ako pracovníci v štátnych podnikoch.

VI. Vývoj priemerného evidenčného počtu pracovníkov za roky 1992 až 1994 v poľnohospodárstve a ostatných ekonomických odvetviach (fyzické osoby) – Development of average numbers of workers in agriculture and other economic branches in the period 1992–1994 (physical persons)

Odvetvie ¹	Priemerné evidenčné počty pracovníkov (fyzické osoby) ²			Index 1994/1992	Rozdiel ³
	1992	1993	1994		
Poľnohospodárstvo (prvovýroba) ^{4*}	214 292	180 762	157 502	73,5	-56 790
Poľnohospodárske družstvá ^{5*}	155 378	132 958	115 663	74,4	-39 715
Štátne podniky ^{6*}	43 958	38 937	32 218	73,3	-11 740
Potravinársky priemysel ^{7**}	51 630	50 643	49 886	96,6	-1 744
Lesníctvo, ťažba dreva ^{8**}	32 816	27 791	25 720	78,4	-7 096
Stavebníctvo ^{9**}	119 556	106 055	92 565	77,4	-26 991
Priemysel spolu ^{10**}	584 490	547 381	517 371	88,5	-67 119
Doprava a spoje	139 931	140 995	136 325	97,4	-3 606
Peňažníctvo a poisťovníctvo ^{11**}	15 538	19 752	24 524	157,8	+8 986
SPOLU (odvetvia ekonomickej činnosti) ^{12**}	1 643 483	1 549 803	1 515 187	92,2	-128 296

¹branch, ²average numbers of workers (physical persons), ³difference, ⁴agriculture (primary production), ⁵agricultural cooperatives, ⁶state enterprises, ⁷food industry, ⁸forestry, lumbering, ⁹building industry, ¹⁰industry in total, ¹¹transport and communications, ¹²banking and insurance, ¹³together (branches of economic activity in total)

Prameň – source:

*Pracovníci a vybrané ekonomické ukazovatele v poľnohospodárstve SR podľa okresov od začiatku roka do konca 4. štvrťroka, 1992, 1993, 1994. ŠÚ SR, Bratislava – Labor and selected economic indices in agriculture of SR according to the districts from the beginning of the year up to the end of 1992, 1993, 1994. Bratislava, Slovak Bureau of Statistics

**Pracovníci a priemerné mesačné mzdy. (Práca 2-04), Rad PAM, 1992, 1993, 1994, ŠÚ SR, Bratislava – Workers and average monthly incomes. (Práca 2-04), Series PAM, 1992, 1993, 1994, Bratislava, Slovak Bureau of Statistics

VII. Regionálna diferenciácia v priemerných zárobkoch a zamestnanosti v poľnohospodárstve za roky 1991–1994 (meraná variačným rozpätím) – Regional differentiation of average wages and employment in agriculture in the period 1991–1994 (measured by variation margin)

	Variačné rozpätie ¹			
	1991	1992	1993	1994
Priemerné mesačné nominálne mzdy ²	1 365	1 564	1 694	1 853
Počet pracovníkov (prepočítané počty) ³	9 198	8 165	7 146	7 122

¹variation margin, ²average monthly nominal incomes, ³numbers of workers (in LU)

VIII. Regionálna diferenciácia v priemerných zárobkoch a zamestnanosti v poľnohospodárstve za rok 1991–1994 (meraná prostredníctvom decilového rozloženia) – Regional differentiation of average wages and employment in agriculture in the period 1991–1994 (measured by decil distribution)

		Diferenciácia hodnôt v jednotlivých rokoch ¹			
		1991	1992	1993	1994
Priemerné mesačné nominálne mzdy ²	dolný decil ³	2 908	3 796	4 114	4 626
	horný decil ⁴	4 000	5 048	5 470	6 109
	rozdiel ⁵	1 092	1 252	1 355	1 483
Počet pracovníkov (prepočítané počty) ⁶	dolný decil ³	3 386	2 411	1 832	1 508
	horný decil ⁴	10 744	8 943	7 548	7 206
	rozdiel ⁵	7 358	6 532	5 716	5 698

¹differentiation of values in individual years, ²average monthly nominal incomes, ³lower decil, ⁴upper decil, ⁵difference, ⁶numbers of workers (in LU)

V rámci rezortu pôdohospodárstva sa nad 90% mzdovú paritu dostal len potravinársky priemysel (98,5 %) a lesníctvo a ťažba dreva (91,9 % – prepočtené počty).

V regionálnom spektre mali najvyššie priemerné zárobky (fyzické osoby) pracovníci v okresoch Dunajská

Streda (6 201 Sk), Bratislava-vidiek (6 077 Sk), Trnava (6 003 Sk), Galanta (5 487 Sk), Topoľčany (5 476 Sk), atď. V roku 1994 presiahol priemerný zárobok pracovníkov v poľnohospodárstve 6 000 Sk len v troch okresoch a len jeden okres (Dunajská Streda) výšku prie-

IX. Priemerné nominálne mesačné mzdy v roku 1994 v poľnohospodárstve a ostatných ekonomických odvetviach (prepočítané počty) – Average nominal monthly incomes in agriculture and other economic branches in 1994 (in LU)

Odvetvie ¹	Priemerná mesačná mzda v Sk ²	Index rastu 1994/1993 ³	Rozdiel medzi priemernou mzdou v poľnohospodárstve a sledujúcimi odvetviami SR ⁴	Mzdová parita ⁵
Poľnohospodárstvo (prvovýroba) ^{6*}	5 186	114,1	–	82,5
Poľnohospodárske družstvá ^{7*}	5 170	113,9	–16	82,2
Štátne podniky ^{8*}	4 983	113,4	–203	79,2
Potravinársky priemysel ^{9**}	6 197	118,8	+1 011	98,5
Lesníctvo, ťažba dreva ^{10**}	5 781	111,2	+595	91,9
Stavebníctvo ^{11**}	6 557	116,6	+1 371	104,3
Priemysel spolu ^{12**}	6 523	117,2	+1 337	103,7
Doprava a spoje ^{13**}	6 686	121,2	+1 500	106,3
Peňažníctvo a poisťovníctvo ^{14**}	12 001	114,6	+6 815	190,8
SPOLU (odvetvia ekonomickej činnosti) ^{15**}	6 289	116,6	+1 103	100,0

¹branch, ²average monthly income in Sk, ³index of growth 1992/1993, ⁴difference between average income in agriculture and the followed branches of SR, ⁵income parity, ⁶agriculture (primary production), ⁷agricultural cooperatives, ⁸state enterprises, ⁹food industry, ¹⁰forestry, lumbering, ¹¹building industry, ¹²industry in total, ¹³transport and communications, ¹⁴banking and insurance, ¹⁵together (branches of economic activity in total)

Prameň – source:

*Pracovníci a vybrané ekonomické ukazovatele v poľnohospodárstve SR podľa okresov od začiatku roka do konca 4. štvrťroka 1994. ŠÚ SR Bratislava, 1995 – Labor and selected economic indices in agriculture of SR according to the districts from the beginning of the year up to the end of 1994. Bratislava, Slovak Bureau of Statistics, 1995

**Pracovníci a priemerné mesačné mzdy (Práca 2-04) Rad PAM, 1994, ŠÚ SR, Bratislava, 1995 – Workers and average monthly incomes. (Práca 2-04), Series PAM, 1994, Bratislava, Slovak Bureau of Statistics, 1995

X. Priemerné nominálne mesačné mzdy v roku 1994 v poľnohospodárstve a ostatných ekonomických odvetviach (fyzické osoby) – Average nominal monthly incomes in agriculture and other economic branches in 1994 (in physical persons)

Odvetvie ¹	Priemerná mesačná mzda v Sk ²	Index rastu 1994/1993 ³	Rozdiel medzi priemernou mzdou v poľnohospodárstve a sledujúcimi odvetviami SR ⁴	Mzdová parita ⁵
Poľnohospodárstvo (prvovýroba) ^{6*}	5 127	113,9	–	83,2
Poľnohospodárske družstvá ^{7*}	5 103	113,6	–24	82,8
Štátne podniky ^{8*}	4 948	113,5	–179	80,3
Potravinársky priemysel ^{9**}	6 139	118,6	+1 012	99,7
Lesníctvo, ťažba dreva ^{10**}	5 586	110,7	+459	90,7
Stavebníctvo ^{11**}	6 502	116,1	+1 375	105,6
Priemysel spolu ^{12**}	6 464	117,1	+1 337	104,9
Doprava a spoje ^{13**}	6 634	120,9	+1 507	107,7
Peňažníctvo a poisťovníctvo ^{14**}	11 770	115,0	+6 643	191,1
SPOLU (odvetvia ekonomickej činnosti) ^{15**}	6 160	116,5	+1 033	100,0

¹branch, ²average monthly income in Sk, ³index of growth 1992/1993, ⁴difference between average income in agriculture and the followed branches of SR, ⁵income parity, ⁶agriculture (primary production), ⁷agricultural cooperatives, ⁸state enterprises, ⁹food industry, ¹⁰forestry, lumbering, ¹¹building industry, ¹²industry in total, ¹³transport and communications, ¹⁴banking and insurance, ¹⁵together (branches of economic activity in total)

Prameň – source:

*Pracovníci a vybrané ekonomické ukazovatele v poľnohospodárstve SR podľa okresov od začiatku roka do konca 4. štvrťroka 1994. ŠÚ SR Bratislava, 1995 – Labor and selected economic indices in agriculture of SR according to the districts from the beginning of the year up to the end of 1994. Bratislava, Slovak Bureau of Statistics, 1995

**Pracovníci a priemerné mesačné mzdy (Práca 2-04) Rad PAM, 1994, ŠÚ SR, Bratislava, 1995 – Workers and average monthly incomes. (Práca 2-04), Series PAM, 1994, Bratislava, Slovak Bureau of Statistics, 1995

XI. Vývoj priemerných nominálnych miezd podľa právnych foriem v SR za roky 1992 až 1994 – Development of average nominal incomes according to the legal form in SR in the period 1992–1994

Právna forma ¹	1992		1993		1994		Index 1994/1992		Mzdová parita voči priemeru NH v r. 1994 ²	
	príemné mzdy ³ prepočítané počty ⁴	príemné mesačné mzdy ⁵ fyzické osoby ⁶	príemné mzdy prepočítané počty	príemné mesačné mzdy fyzické osoby	príemné mzdy prepočítané počty	príemné mesačné mzdy fyzické osoby	prepočítané počty ⁴	fyzické osoby ⁶	prepočítané počty ⁴	fyzické osoby ⁶
Spoločnosť s r. o. ⁷	4 080	4 013	4 637	4 577	5 615	5 584	137,6	139,1	89,3	90,6
Akciová spoločnosť ⁸	4 602	4 550	5 492	5 450	6 329	6 289	137,5	138,2	100,6	102,1
Poľnohospodárske družstvá ⁹	4 136	4 017	4 542	4 491	5 170	5 103	125,0	127,0	82,2	82,8
Štátne podniky ¹⁰	3 913	3 874	4 410	4 368	4 983	4 948	127,3	127,7	79,2	80,3
Príspevkové organizácie ¹¹	4 718	4 572	5 127	5 019	5 790	5 708	122,7	124,8	92,1	92,7
Poľnohospodárstvo spolu ¹²	4 099	4 047	4 544	4 495	5 186	5 127	126,5	126,7	82,5	83,2

¹legal form, ²income parity compared to the NE average in 1992, ³average income per LU, ⁴average income per physical person, ⁵numbers in LU, ⁶numbers in physical persons, ⁷limited liability company, ⁸joint-stock company, ⁹agricultural cooperatives, ¹⁰state enterprises, ¹¹organizations with governmental contribution, ¹²agriculture together

Prameň – source: Pracovníci a vybrané ukazovatele v poľnohospodárstve, 1992, 1993, 1994. Bratislava, ŠÚ SR – Labor and selected economic indices in agriculture, 1992, 1993, 1994. Bratislava, Slovak Bureau of Statistics

XII. Mzdové prostriedky (absolútne) vyplatené za roky 1993 a 1994 podľa právnych foriem – Wages and labor costs (absolute) paid in the period 1993 and 1994 according to the legal forms

Právna forma ¹	Vyplatené mzdové prostriedky bez OON (v tis. Sk) ²		Rozdiel ³ 1994–1993	Index rastu (rovnaké obdobie minulého roku = 100) ⁴
	1994	1993		
Spoločnosť s r. o. ⁵	122 355	41 903	80 452	292,0
Akciová spoločnosť ⁶	427 004	301 846	125 158	141,5
Poľnohospodárske družstvá ⁷	7 083 464	7 192 365	108 901	98,5
Štátny podnik ⁸	1 912 960	2 041 119	128 159	93,7
Príspevkové organizácie ⁹	135 553	134 418	1 135	100,8
Poľnohospodárstvo spolu ¹⁰	9 690 083	9 749 781	-59 698	99,4

¹legal form, ²wages excl. other personal costs paid in 1994 in thous. Sk, ³difference 1994 minus 1993, ⁴index of growth (the same period of previous year = 100), ⁵limited liability company, ⁶joint-stock company, ⁷agricultural cooperatives, ⁸state enterprise, ⁹organizations with governmental contribution, ¹⁰agriculture together

XIII. Mzdové prostriedky v tis. Sk podľa jednotlivých odvetví (OKEČ) za roky 1994 a 1993 a priemerné hodinové zárobky v roku 1994 – Labor costs in thous. Sk according to individual branches in 1994 and 1993 and average wages per hour in 1994

Odvetvie (OKEČ) ¹	Vyplatené mzdové prostriedky bez OON v Sk ²		Rozdiel ³	Index rastu ⁴	Priemerná hodinová mzda v Sk ⁵
	1994	1993			1994
Poľnohospodárstvo ⁶	9 690 083	9 429 827	260 252	102,8	29,54
Výroba potravín a nápojov ⁷	3 675 127	3 065 444	609 683	119,9	41,87
Lesníctvo a ťažba dreva ⁸	1 724 147	1 682 043	42 104	102,5	39,62
Výroba a rozvod vody ⁹	1 250 903	1 116 851	134 052	112,0	47,82
Stavebníctvo ¹⁰	7 221 877	7 040 904	180 973	102,6	44,06
Priemysel spolu ¹¹	40 131 257	35 633 962	4 497 295	112,6	45,96
Doprava a spoje ¹²	10 853 182	9 293 194	1 559 988	116,8	43,38
Peňažníctvo a poisťovníctvo ¹³	3 463 816	2 481 343	982 473	139,6	75,21
SPOLU (odvetvia ekonomickej činnosti) ¹⁴	111 996 997	100 078 726	11 918 271	111,9	41,17

¹branch, ²wages excl. other personal costs paid in 1994, ³difference, ⁴index of growth, ⁵average wage per hour in 1994 in Sk, ⁶agriculture, ⁷food industry, ⁸forestry and lumbering, ⁹water production and convey, ¹⁰building industry, ¹¹industry in total, ¹²transport and communications, ¹³banking and insurance, ¹⁴together (branches of economic activity)

Prameň – source: Pracovníci a priemerné mesačné mzdy 4. štvrťrok a 1. až 4. štvrťrok 1994. ŠÚ SR Bratislava, 1995 – Workers and average monthly incomes, 4. quarter of 1993 and 1. to 4. quarter of 1994. Slovak Bureau of Statistics, Bratislava, 1995

merného zárobku v NH, tzn. že všetky ostatné okresy mali nižšie zárobky ako je priemer všetkých ekonomických odvetví v SR. Naopak najnižšie priemerné mzdy sa prejavili u pracovníkov poľnohospodárskych podnikov v okrese Trebišov (4 373 Sk), Čadca (4 425 Sk), Bardejov (4 509 Sk), Vranov (4 525 Sk), Humenné (4 562 Sk), atď. Len 13 okresov prevyšovalo priemerný zárobok v poľnohospodárstve celkom, z toho bolo osem v bývalom západoslovenskom, štyri v stredoslovenskom a len jeden okres vo východoslovenskom kraji. Priemerný zárobok poľnohospodárskych pracovníkov v okrese Trebišov dosahuje len 85,3 % priemeru z poľnohospodárstva SR a 71,0 % priemerného zárobku v NH SR. Keď porovnávame mzdovú paritu zárobkov v poľnohospodárstve podľa všetkých okresov SR voči priemeru NH, potom sa táto relácia pohybuje v rozmedzí 71,0 % (okres Trebišov) až k 100,7 % (okres Dunajská Streda). Toto kontinuum dostatočne dokumentuje regionálnu úroveň a hladinu priemerných miezd v poľnohospodárstve v porovnaní s priemernými zárobkami v NH SR. Vývoj priemerných nominálnych miezd za roky 1992 až 1994 bol však výrazne vnútorne diferencovaný podľa jednotlivých právnych foriem (tab. XI). Najvyššie tempo rastu sa prejavilo u spoločností s r. o. (139,1 %) a akciových spoločností (138,2 %), najmenej potom u príspevkových organizácií (124,8 %) a PD (127,0 %). Mzdová parita voči priemernému zárobku v NH SR v roku 1994 ukázala, že priemerné zárobky v akciových spoločnostiach už presiahli priemer NH SR (102,1 % – fyzické osoby) a najhoršia mzdová parita sa prejavila u pracovníkov štátnych podnikov, ktorí dosiahli len 80,3 % priemerného zárobku v NH SR.

V roku 1994 bolo v poľnohospodárstve v podnikateľských subjektoch s počtom pracovníkov 25 a viac osôb vyplatené 9 690 miliónov Sk (mzdový pokles o 0,6 % oproti roku 1993) – tab. XII. Tento index rastu mnohonásobne prekročili spoločnosti s r. o. (index rastu oproti roku 1993 činil 292,0 %) a akciové spoločnosti. Naopak u štátnych podnikov (o 6,7 %) a PD (1,5 %) došlo k poklesu objemu vyplatených mzdových prostriedkov. V objemovej štruktúre vyplatených miezd v poľnohospodárstve tvorili 73,1 % PD, 19,7 % štátne podniky, 4,4 % akciové spoločnosti, atď.

Z tab. XIII je vidieť nielen diferencovaný rast objemu mzdových prostriedkov v roku 1994, ale aj priemernú hodinovú mzdu v týchto odvetviach. Najnižšie hodinové mzdy sa jednoznačne preukázali v poľnohospodárstve (29,54 Sk), ktoré v tomto roku tvorilo len 71,8 % z priemernej hodinovej mzdy v NH SR a 70,6 % priemernej hodinovej mzdy pracovníkov potravinárskeho priemyslu. Potravinársky priemysel je v priemerných hodinových mzdách nad úrovňou hodinových zárobkov v NH SR (o 1,7 %) a lesníctvo dosiahlo 96,2 % priemernej hodinovej mzdy pracovníkov NH SR.

I keď v II. polroku 1994 platilo nariadenie vlády SR o podrobnostiach usmerňovania mzdovej náročnosti produkcie v podnikateľských subjektoch, došlo v priebehu celého roku 1994 k nárastu mzdových prostriedkov (bez OON) v potravinárskom priemysle o 19,9 %, v peňažníctve a poisťovníctve o 39,6 %, doprave o 16,8 %, v priemysle o 12,6 %, atď. Na záver si môžeme položiť otázku, „aký by bol mzdový nárast v bankovníctve a poisťovníctve (kde bol v II. polroku stanovený limit 10 %), keď by toto nariadenie neplatilo?“

ZÁVER

Súčasná etapa transformácie poľnohospodárstva je okrem iného typická razantným tempom znižovania zamestnanosti v poľnohospodárskej prvovýrobe. Tento prirodzený sprievodný jav transformácie je zatiaľ výrazne regionálne diferencovaný. Kontinuálne s týmito zmenami sa začína prejavovať určitá „erózia veľkovýrobných foriem hospodárenia“, ktorá je príznačná nielen segmentáciou podnikateľských subjektov na menšie právne subjekty s racionálnym hospodárením pracovnými silami. Tomuto divergentnému vývoju do istej miery zodpovedá i tempo rastu priemerných miezd a vývoj mzdovej diferenciácie medzi jednotlivými právnymi subjektami. I keď dochádza k určitému diferenciálnemu procesu (regionálnemu, sektorovému, organizačnému, atď.), vývoj priemerných miezd stále nedosahuje uspokojivú paritu s ostatnými ekonomickými odvetviami a s priemerom národného hospodárstva SR.

Došlo 18. 5. 1995

Kontaktná adresa:

PhDr. Stanislav Buchta, CSc., Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianská 55, Bratislava, Slovenská republika, tel. 07215 800

LIBERÁLNÍ AGRÁRNÍ POLITIKA A MARGINALITA

THE LIBERAL AGRAR POLICY AND MARGINALITY

J. Vigner

Economic Research Institute of Agriculture, Prague, Czech Republic

ABSTRACT: The article points out the contradiction between the Czech agriculture production capacity and the market demands since the average yearly rate of demand growth in the physical expression should oscillate only in the range between 1,0–1,3% during the next 10 years. This situation will lead, with sustaining the liberal character of agrar policy, to the higher diversification of agriculture. This process on one side creates a prerequisite of developing a production base with effective and competitive agricultural production. On the other side, there might be delimited a rather extensive non-competitive area of agricultural land. From this, the need of supplying an extensive dampening program eliminating possible negative influences in the area of public goods supplied by agriculture issues.

supply, demand, effectiveness and allocation of agricultural production, liberal policy, marginality, dampening program

ABSTRAKT: Článek upozorňuje na rozpory mezi produkční kapacitou českého zemědělství a požadavkem trhu, neboť průměrné roční tempo růstu poptávky by se v příštích 10 letech mělo pohybovat ve fyzickém vyjádření pouze v rozsahu 1,0–1,3 %. Tato situace při zachování liberálního charakteru agrární politiky povede k vyšší diverzifikaci zemědělství. Tento proces vytváří na jedné straně předpoklad vzniku produkční báze s efektivní a s konkurenceschopnou zemědělskou výrobou. Na druhé straně může dojít k vymezení poměrně rozsáhlé nekonkurenceschopné výměry zemědělské půdy. Z toho vyplývá potřeba nabídky rozsáhlého útlumového programu eliminujícího možné negativní vlivy v oblasti veřejných statků zajišťovaných zemědělstvím.

nabídka, poptávka, efektivnost a alokace zemědělské výroby, liberální politika, marginalita, útlumový program

Komplex výživy se v direktivně řízené ekonomice významně podílel na přerozdělovacích procesech (dotace činila 70–80 haléřů na každou jednu korunu realizovanou za nákup základních potravin). Politika levných potravin a linie plné soběstačnosti byly významnými politickými atributy. Výsledkem byla srovnatelná úroveň spotřeby, zejména u potravin živočišného původu s ekonomicky nejvyspělejšími zeměmi, avšak při cca poloviční hodnotě HDP na obyvatele oproti těmto zemím.

Důsledky rozdílných půdně klimatických podmínek v ČR, kdy diferenciální renta dosahovala rozdílu 8 000 až 10 000 Kč na ha, nevedly v submarginálních podmínkách v plánovaném hospodářství přirozeně k ekonomickým projevům, které jsou vlastně tržní ekonomice, neboť rozdílná nákladovost byla automaticky uhrazována zejména formou diferenciálních poplatků. Výsledkem byla nevhodná alokace a struktura zemědělské výroby, relativně vysoké procento zornění a vysoká nákladovost výroby v oblastech s horšími podmínkami. Tento stav byl předmětem ostré kritiky v diskusích o budoucí racionální podobě agrární politiky při přechodu na tržně orientovanou ekonomiku.

Liberalizace cen a podstatné zkrácení dotací do celé potravinové vertikály, které byly průvodními jevy reformy směřující k tržní ekonomice, silně ovlivnily agrární poptávku po potravinách (v globálu pokles

o 15–20 %, v individuálních případech až o 50 %). Vznikla převaha nabídky nad poptávkou se projevila především depresí cen zemědělských výrobků, zatímco u ostatních článků potravinové vertikály došlo více méně k posunu cenových hladin v rozsahu, který odpovídal inflačním změnám.

Na prudké plošné zhoršení ekonomické a finanční situace reagovaly zemědělské subjekty především podstatným snížením materiálových vstupů a prakticky nulovou reprodukcí, výsledkem bylo rychlé zhoršení užitkovosti a postupný pokles výnosů.

Do dnešní doby, s výjimkou diferencovaného poklesu výroby jednotlivých komodit, nedošlo v zemědělské výrobě k podstatným strukturálním změnám, což lze např. dokumentovat nezměněným procentem zornění a vysokým procentním zastoupením obilovin v průřezu všech výrobních oblastí. Rovněž lze konstatovat, že teprve v roce 1994 došlo k výraznější diferenciaci ekonomických výsledků v jednotlivých výrobních oblastech a k pozitivnímu obratu v efektivnosti výroby v lepších půdně klimatických podmínkách.

Po dlouhodobé depresi cen zemědělských prvovýrobců dané zejména převahou nabídky jsme poprvé v současné době svědky vytvoření rovnovážného stavu na trhu potravin a v některých případech i převahy poptávky. Tento stav se projevil i výraznějším pohybem cen a vytváří předpoklady i pro postupné zlepšení eko-

Produkt ¹	Charakter změny v období 1993–2003 ²	Odhad absolutní změny (cca) ³
Obiloviny ⁴	stagnace ⁵	–
Cukr ⁶	mírný růst o 7 %	30 tis. tun
Brambory ⁸	pokles o 15 %	–250 tis. tun
Řepka ¹⁰	zvýšení o 11 %	280 tis. tun
Mléko ¹²	nárůst o 20 %	450 mil. litrů ¹⁸
Hovězí maso ¹⁴	stagnace	–
Vepřové maso ¹⁵	nárůst o 10 %	70 tis. tun v ž. h. ¹⁹
Drůbeží maso ¹⁶	nárůst o 20 %	30 tis. tun v ž. h.
Večce ¹⁷	pokles o 15 %	–400 mil. kusů ²⁰

¹product, ²character of change in the period 1993–2003, ³estimate of absolute change (approx.), ⁴grains, ⁵stagnation, ⁶sugar, ⁷mild growth, ⁸potatoes, ⁹decrease by, ¹⁰raps, ¹¹increase by, ¹²milk, ¹³growth by, ¹⁴beef meat, ¹⁵pork meat, ¹⁶poultry meat, ¹⁷eggs, ¹⁸mill.litres, ¹⁹thous. tons liveweight, ²⁰mill. pcs

nomické a finanční situace podnikatelských subjektů v prvovýrobě. Na druhé straně však s výraznějším růstem cen je spojeno i riziko opětovného poklesu poptávky.

Jednou z determinant dalšího vývoje ve struktuře a velikosti agrárního sektoru je při relativně uzavřeném vnějším trhu vývoj domácí poptávky po potravinách.

Projekce poptávky po potravinách na období 1993–2003 byla na základě předpokládaného vývoje ekonomiky ČR vyjádřeného soustavou makroukazatelů (HDP, kupní síla, osobní a společenská spotřeba, inflace apod.) zpracována ve VÚZE Praha. Při této projekci se vycházelo z předpokladu, že výdajová struktura v České republice se bude stále více shodovat se strukturou v zemích se stabilizovanou tržní ekonomikou. Rovněž bylo zahrnuto postupné cenové uvolnění některých dosud regulovaných položek, nájemné, energie, včetně možného vlivu stavebního spoření a důchodové pojištění. Výsledkem respektování uvedených předpokladů je poměrně nízký nárůst spotřeby potravin ve fyzickém vyjádření jako důsledek nízkých hodnot důchodové elasticity, která se pohybuje v rozmezí 0,10–0,14. S výjimkou řepky nelze předpokládat ani progresivní růst poptávky po zemědělských produktech s užitím mimo oblast výživy populace. Výsledné předpokládané hodnoty jsou uvedeny v tab. I.

S ohledem na poměrně omezený prostor daný budoucí absorpcí trhu bude důležité, s jak velkým a strukturovaným zemědělstvím bude tato poptávka zajišťována. Pokračování v dosavadní úrovni výnosů a užitkovosti znamená pokračující retardaci ekonomické efektivity a prakticky i ztrátu konkurenceschopnosti českého ze-

mědělství. Nezbytné diverzifikační tendence, které by měla urychlit dosud uplatňovaná liberální agrární politika, budou charakterizovány snahou po intenzifikaci zemědělské výroby zejména v lepších půdně klimatických podmínkách, kdy půjde o optimalizaci transferu vstupy → výstupy, tj. maximalizace efektu. Obecně platí vztah, že čím liberálnější agrární politika a nižší integrace státu, tím i diverzifikovanější zemědělská výroba vedoucí k růstu plochy půdy se submarginálními podmínkami.

K prosazení těchto tendencí by měla přispět nabídka rozsáhlého a přitažlivého útlumového programu (odhadem v rozsahu 0,5–1 mil. ha zemědělské půdy), ve kterém bude převládat především úhrada environmentální a sociální funkce zemědělství při minimalizaci zemědělské produkce (omezení např. formou kvotace).

Intenzitu těchto změn bude významně ovlivňovat budoucí charakter agrární politiky a zpracování tohoto programu dlouhodobého charakteru není možno dlouho odkládat.

ZÁVĚR

V současné době např. probíhá proces privatizace státních statků, které se mohou nacházet významným podílem v submarginálních podmínkách, přičemž zpracované privatizační programy obsahují rozvojové produkční tendence jako předpoklad tvorby zdrojů a splácení pronajatého majetku. Rovněž reprodukce základních fondů probíhá dosud v zúžené podobě a zemědělství bude během dvou až tří let stát před nezbytnou investiční vlnou s požadavkem na dlouhodobé nízkouročené úvěry. Objem těchto zdrojů bude přímo úměrný rozsahu zemědělství resp. ploše půdy nezbytné pro zajištění potravinového fondu a zároveň efektivnost a intenzita budou rozhodovat o jejich reálném splacení.

Celý program resp. koncepce nemůže mít v konkrétní realizované podobě direktivní charakter, ale musí být založen na svobodném rozhodnutí podnikatelských subjektů. Charakter tohoto programu by měl vytvořit předpoklady pro další racionální transformaci zemědělství ČR.

LITERATURA

VIGNER J.: Rozsah českého zemědělství a jeho konkurenceschopnost. Studie VÚZE, Praha 1994.

Došlo 10. 4. 1995

Kontaktní adresa:

Ing. Jaroslav Vigner, CSc., Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky Praha, Česká republika, tel.: 02/627 55 02

SEZONNÍ KOLÍSÁNÍ CEN JATEČNÝCH PRASAT A JEHO VYUŽITÍ V PODNIKATELSKÉM ROZHODOVÁNÍ SUBJEKTŮ TRHU

V tržním systému rozhodujícím způsobem výrobní rozhodnutí zemědělských výrobců ovlivňuje vztah nabídky a poptávky po jednotlivých výrobcích. Tento vztah lze v rámci marketinku ovlivňovat v omezeném rozsahu reklamou, nabídkou nových druhů výrobků a dalšími aktivitami.

Cena výrobku je v tržním systému nejdůležitější informací pro všechny subjekty zemědělsko-potravinářského trhu, tj. pro zemědělské prvovýrobce, pro nákupní a zpracovatelské organizace, pro obchod i pro spotřebitele. Při konkrétní úrovni kupní síly obyvatel na straně jedné a při úrovni nutných výrobních nákladů výrobců (včetně zpracovatelů a obchodu) na straně druhé cena výrobku rozhodujícím způsobem ovlivňuje poptávku spotřebitele. Na potravinářském trhu spolupůsobí často i trvanlivost, druh obalu a schopnost zastupitelnosti jiným výrobkem. Dobrá je zastupitelnost např. u jednotlivého druhu pečiva nebo druhu masa, malá je např. u cukru, mléka, brambor a dalších výrobků. Aktuální, event. očekávané ceny ovlivňují nejen poptávku, ale i nabídku, protože jak výrobci, tak na ně navazující zpracovatelé a obchod porovnávají dosahované ceny svých výrobků s vynaloženými výrobními náklady (jako rozhodovací kritérium). Zvláštností zemědělské výroby i sezonní spotřebitelské zvyklosti obyvatel ČR (vánoční, velikonoční aj.) způsobují značně sezonní kolísání cen nejen u sezonních druhů zeleniny a ovoce (např. okurek, ředkviček, meruněk, hroznového vína apod.), ale i u většiny dalších zemědělských výrobků (jatečných zvířat, obilí aj.). Využívání tohoto kolísání může s relativně malými riziky přinášet i výrazné zlepšení hospodářského výsledku výrobcům v zemědělské prvovýrobě a podle rozdílných kritérií i ostatním subjektům na zemědělsko-potravinářském trhu. Proto na světových komoditních burzách často výrobek několikrát změní majitele, než je použit k dalšímu zpracování.

MĚŘENÍ SEZONNÍHO KOLÍSÁNÍ

Pro změřen sezonního kolísání je potřeba mít k dispozici dvouletou až pětiletou časovou řadu s kratším intervalem měření hodnot sledovaného ukazatele (měsíčním, dekadním, týdenním apod.). Pro sledování kolísání cen a výrobní rozhodování výrobce zjednoduší interval měření. Vhodným a dostupným zdrojem informací o cenách zemědělských výrobků a jejich změnách je výkaz ČSÚ „Ceny zemědělských výrobců“, který obsahuje jak souhrnné údaje o cenách všech základních

zemědělských výrobků za ČR, tak údaje o regionálních rozdílech cen ve stejném termínu (mezi okresy i většími územními regiony).

Měření sezonního kolísání cen je založeno na porovnání průměrné ceny výrobku v každé sezoně, tj. např. v jednotlivém měsíci, s celkovým průměrem ceny výrobku. Absolutně je sezonní kolísání vyjadřováno sezonní odchylkou s_h , která udává, o kolik se cena v měsíci „h“ (či v jinak určené sezoně) liší od celkového průměru ceny. Relativně je sezonní kolísání vyjádřeno sezonním indexem f_h , který udává, kolikrát se cena v měsíci „h“ liší od celkového průměru ceny.

Při stabilizované situaci na trhu i ve výrobě (z hlediska nabídky a poptávky) lze přibližně odhadnout sezonní kolísání již podle jednorozměrného měření. Poměrně stabilní výsledky stavu sezonního kolísání cen poskytuje vyhodnocení tříleté časové řady, zahrnující údaje o průměrných měsíčních cenách výrobku.

SEZONNÍ KOLÍSÁNÍ CEN ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ

Zemědělská výroba u většiny základních ukazatelů (náklady, tržby a další) vykazuje v průběhu roku velmi výrazné sezonní kolísání jejich hodnot. To se promítá i do aktuálního poměru nabídky a poptávky po jednotlivých výrobcích na trhu a prostřednictvím toho i do kolísání cen výrobků. Nejvýraznější bývá toto kolísání u značné části druhů ovoce a zeleniny. Velký vliv na rentabilitu výroby výrobku může mít u výrobků, které lze po celý rok vyrábět přibližně se stejnými výrobními náklady. Takovým výrobkem jsou např. jatečná prasata i další druhy jatečných zvířat.

V této souvislosti je vhodné připomenout velmi výraznou citlivost ceny na nabídku a poptávku u obtížně zastupitelných zemědělsko-potravinářských výrobků (např. vajec, cukru, kávy, brambor, cibule aj.). Na relativně nevelkou odchylku od rovnovážné nabídky a poptávky cena těchto výrobků reaguje často prudkou změnou. Např. nabídka vajec na úrovni 75 % poptávky může vyvolat více než zdvojnásobné zvýšení jejich ceny, naproti tomu přebytek výroby brambor přibližně o čtvrtinu může ceny placené výrobcům stlačit na polovinu i níže, jak dokládá rok 1993.

Zvláště u výrobků, které výrobce musí ihned prodat (např. mléko), může být výrobce bez existence regulační cenové legislativy při převaze nabídky výrobku výrazně „cenově“ postižen.

V tab. I jsou uvedeny průměrné měsíční ceny jatečných prasat I za 1 kg živé hmotnosti v letech 1991–

1993 na našem vnitřním trhu. K nim jsou v tabulce vypočteny sezonní odchylky a sezonní indexy pro jednotlivé měsíce. Uvedené výsledky dokumentují výrazné sezonní kolísání ceny toho výrobku, celoročně vyráběného a prodávávaného. Nejnížší ceny v červenci jsou v průměru o 4,44 Kč, tj. o 17,1 % pod úrodní celkové celoroční průměrné ceny (která činila 25,97 Kč), naproti tomu jsou prosincové ceny o 4,66 Kč, tj. o 17,9 % nad úrovní celoroční průměrné ceny. Zemědělec, který by vyráběl jatečné prasata s náklady na úrovni průměrné celoroční ceny (tj. 25,97 Kč na 1 kg živé hmotnosti), by při prodeji produkce v prosinci za prosincové průměrné ceny dosáhl zisku 17,9 %, zatímco při prodeji v červenci by dosáhl 17,1 % ztráty v hospodářském výsledku výkrmu prasat.

V roce 1994 do cenového vývoje u jatečných prasat zasáhl dodatečný vliv, vytvořený prudkým poklesem výroby jatečného skotu pod úroveň poptávky na vnitřním trhu ČR. Nedostatek hovězího masa zkrátil v roce 1994 období poklesu cen jatečných prasat v první polovině roku pouze do května, tj. o dva měsíce proti vývoji cen v letech 1991–1993. Prudký vzestup cen jatečných prasat od srpna 1994 je vyvolán nejen převáženou poptávkou po vepřovém masu, ale i soutěží zpracovatelů jatečných zvířat o dostatek suroviny pro jejich neúplně využití výrobní kapacity. Ceny jatečných prasat, které se v říjnu roku 1994 přiblížily v některých okresech ČR až ke 40 Kč za 1 kg živé hmotnosti, budou silně stlačovat poptávku po vepřovém masu pod úroveň představ spotřebitelů o jeho obvyklé úrovni spotřeby a následně povedou k poklesu cen jatečných prasat.

Na světovém trhu (burzy Chicago, Londýn) má sezonní kolísání cen jatečných prasat od trhu ČR značné rozdílný průběh. Maximální ceny jsou dosahovány na jaře (duben, květen), kdy jsou též nejvyšší ceny obilí a s nimi související ceny krmných směsí. Minimální ceny jsou na podzim (září, říjen), kdy po sklizni od

srpna jsou rovněž nejnižší ceny obilí. Větší rozpětí v kolísání cen prasat vykazuje burza v Londýně (na které je rozpětí cen jatečných prasat rovněž větší, než zjištěné rozpětí v ČR a uvedené v tab. I). Např. v roce 1992 maximální ceny prasat za 1 kg živé hmotnosti byly v přepočtu na Kč na burze v Chicagu v květnu a v červnu, kdy dosáhly 30–31 Kč a minimální cena byla v září, 24 Kč. Na burze v Londýně ve stejném roce maximální ceny byly v dubnu 52 Kč a v květnu 51 Kč, minimální cena byla v říjnu 34 Kč. Je zřejmé, že při vstupu ČR do EU by na jaře, kdy ceny jatečných prasat u nás klesají, byl pro nás jejich export velmi výhodný (s ohledem na jejich maximální ceny na burze v Londýně). Poptávka na trhu ČR po vepřovém masu a z ní vyplývající cenové kolísání u jatečných prasat je ovlivněna výrazně spotřebitelskými zvyklostmi obyvatel ČR, podle kterých je vyšší spotřeba masa a masných výrobků v zimě a nižší v létě.

ZÁVĚR

Na příkladu sezonního kolísání průměrných měsíčních cen jatečných prasat, placených zemědělci v ČR v letech 1991–1993, je v tomto příspěvku doložen velký význam znalosti a využití sezonního kolísání cen výrobků jak pro zemědělce, tak i pro ostatní subjekty zemědělsko-potravinářského trhu. Využití nejvýhodnějšího období pro prodej výrobku (s nejvyššími cenami) může významně ovlivnit hospodářský výsledek podnikatele v zemědělské prvovýrobě. Opačné kritérium rozhodování v porovnání s výrobcem (podle ceny jatečných prasat) má kupující, pro kterého je nejvýhodnější nákup při nejnižších cenách jatečných prasat, tj. zpravidla v červenci.

Při podnikatelském rozhodování zemědělce je třeba podle možnosti provést rozložení rizik s ostatními vy-

I. Průměrné ceny jatečných prasat v jednotlivých měsících v letech 1991–1993 v ČR (roky 1991–1992 celá ČSFR) a jejich sezonní odchylky a sezonní indexy. Ceny v Kč za 1 kg živé hmotnosti jatečných prasat tř. I.

Měsíc	Průměrná cena Kč za 1 kg živé hmotnosti			Sezonní průměr	Sezonní odchylka s_h (Kč)	Sezonní index f_h
	1991	1992	1993			
I	24,29	29,17	29,80	27,75	+1,78	1,069
II	25,17	29,46	27,94	27,52	+1,55	1,060
III	25,08	28,51	25,42	26,34	+0,37	1,014
IV	25,17	27,09	23,76	25,34	-0,63	0,976
V	25,37	25,24	21,65	24,09	-1,88	0,928
VI	24,49	24,11	20,66	23,09	-2,88	0,889
VII	21,48	22,74	20,38	21,53	-4,44	0,829
VIII	23,91	22,19	22,60	22,90	-3,07	0,882
IX	23,16	22,79	28,46	24,80	-1,17	0,955
X	23,45	27,71	32,54	27,50	+1,53	1,059
XI	25,99	31,80	32,50	30,10	+4,13	1,159
XII	28,39	31,71	31,79	30,63	+4,66	1,179
Roční průměr	24,66	26,88	26,46	25,97	-	-

Pramen: Výpočet autora podle údajů měsíčního výkazu ČSÚ: Ceny zemědělských výrobců za „měsíc, rok“. ČSÚ Praha, r. 1991–1993.

ráběnými výrobky. Vývoj cen jednoho výrobku – v uvedeném příspěvku jatečných prasat – úzce souvisí s vývojem nabídky a poptávky u dalších druhů jatečných zvířat. Při rozhodování spotřebitele o nákupu masa má vepřové maso značné možnosti substituce s dalšími druhy masa, především s masem hovězím a drůbežím. U cenově a výnosově nestabilních plodin (značná část druhů ovoce a zeleniny) je třeba k podnikatelskému rozhodnutí využít údajů o cenách a nabídce alespoň za tříletou časovou řadu.

Nejvýraznější mohou sezonní kolísání cen jatečných prasat využít menší výrobci bez specializovaného výrobního zaměření, kteří mohou uplatnit jednoturnusový zástav prasat do výkrmu s načasováním prodeje na období s nejvyššími cenami (tj. v listopadu a v prosinci). V těchto měsících je relativní ziskový efekt způsobený kolísáním cen pro výrobce největší.

LITERATURA

BRABENEC, V.: Využití sezonního kolísání cen pro podnikatelské rozhodování zemědělce, Seminář Nadace Ant. Švehly „Zemědělec dnes a zítra“ 7. 11. 1994 v Praze. Sborník příspěvků semináře s. 26–31. Agrární komora ČR, Praha 1994.

BRABENEC, V.: Statistická analýza cenového vývoje při tvorbě marketinkové strategie výrobců. Mezinárodní konference „Aktuální problémy šlechtění, zdraví a produkce drůbeže“ 24. 1. – 25. 1. 1995 v Českých Budějovicích. Sborník tezí příspěvků. JU, České Budějovice 1995.

ŠAŘECOVÁ, P. – BRABENEC, V.: Postavení rodinné farmy v ČR. Mezinárodní sympozium „Agricultural Engineering and its Role in Forming of Agricultural Environment“. Štětín, Polsko 16. 3. – 17. 3. 1995. Sborník příspěvků sympozia, ITR (Institut Tech. Rolnic.), Štětín 1995.

ČSÚ Praha: Ceny zemědělských výrobců ČR. Měsíční výkazy ČSÚ Praha, ročníky 1991–1993.

Doc. ing. Vladimír Brabenec, CSc., Česká zemědělská univerzita v Praze, Česká republika

**Nejčerstvější informace o časopiseckých člancích
poskytuje automatizovaný systém**

Current Contents

na disketách

Ústřední zemědělská a lesnická knihovna odebírá časopis „**Current Contents**“ řadu „**Agriculture, Biology and Environmental Sciences**“ a řadu „**Life Sciences**“ na disketách. Řada „**Agriculture, Biology and Environmental Sciences**“ je od roku 1994 k dispozici i s abstrakty. Obě tyto řady vycházejí 52krát ročně a zahrnují všechny významné časopisy a pokračovací sborníky z uvedených oborů.

Uložení informací z **Current Contents** na disketách umožňuje nejrozmanitější referenční služby z prakticky nejčerstvějších literárních pramenů, neboť báze dat je **doplňována každý týden** a neprodleně expedována odběratelům. V systému si lze nejen prohlížet jednotlivá čísla **Current Contents**, ale po přesném nadefinování sledovaného profilu je možné adresně vyhledávat informace, tisknout je nebo kopírovat na disketu s možností dalšího zpracování na vlastním počítači. Systém umožňuje i tisk žádank o separát apod. Kumulované vyhledávání v šesti číslech **Current Contents** najednou velice urychluje rešeršní práci.

Přístup k informacím Current Contents je umožněn dvojím způsobem:

- 1) **Zakázkový přístup** – po vyplnění příslušného zakázkového listu (objednávky) je vhodný především pro mimopražské zájemce.

Finanční podmínky: – použití PC – 15 Kč za každou započatou půlhodinu
– odborná obsluha – 10 Kč za 10 minut práce
– vytištění rešerše – 1 Kč za 1 stranu A4
– žádanky o separát – 1 Kč za 1 kus
– poštovné + režijní poplatek 15 %

- 2) **„Self-service“** – samoobslužná práce na osobním počítači v ÚZLK.

Finanční podmínky jsou obdobné. Vzhledem k tomu, že si uživatel zpracovává rešerši sám, je to maximálně úsporné. (Do kalkulace cen nezapočítáváme cenu programu a databáze **Current Contents**.)

V případě Vašeho zájmu o tyto služby se obraťte na adresu:

Ústřední zemědělská a lesnická knihovna
Dr. Bartošová
Slezská 7
120 56 Praha 2
Tel.: 02/25 75 41, l. 520, fax: 02/25 70 90

Na této adrese obdržíte bližší informace a získáte formuláře pro objednávku zakázkové služby. V případě „self-servisu“ je vhodné se předem telefonicky objednat. V případě zájmu je možné si objednat i průběžné sledování profilu (cena se podle složitosti zadání pohybuje čtvrtletně kolem 100 až 150 Kč).

AGRÁRNÍ POLITIKA PŘED VSTUPEM DO EVROPSKÉ UNIE

Zemědělská prvovýroba je nyní na určitém rozcestí. Skončilo období, kdy byla pod jednostranným tlakem útlumu výroby vzhledem ke stále se snižující poptávce při současném radikálním snižování dotací a prováděné privatizaci zemědělských podniků. V uplynulém období tento tlak zvyšovala kritika sdělovacích prostředků zaměřená na drahou výrobu, nezdravé potraviny vlastní výroby, nízkou produktivitu práce v zemědělství, snadné a vysoké příjmy zemědělců.

V současné době je zemědělská prvovýroba prakticky před závěrem transformačního i privatizačního procesu. Po útlumu klesla výroba na úroveň domácí poptávky. Ve veřejném mínění již převládá kladné hodnocení našeho zemědělství, ale i názor, že už není třeba uplatňovat specifickou politiku pro jeho další rozvoj.

Hlavní problémy, které zemědělství provázely minulých pět let, jsou:

- liberalizace cen potravin v roce 1990;
- pokles obdoby zemědělské produkce na 70–75 % proti roku 1989 (EU plánuje v letech 1991–2000 pokles o 4 %);
- růst cen vstupů do zemědělství o 239 % (EU ve výši inflace);
- snížení dotací na cca čtvrtinu (EU pokles o cca čtyři body);
- růst úroků starých úvěrů z 2–4 % na 15–18 %, nové úvěry s úrokem ve výši rovněž 15–18 % (v EU jsou sazby 6–8 %);
- odpívání kapitálu ze zemědělství při privatizaci v rozsahu několika desítek mld. Kč;
- snížení zaměstnanosti v zemědělství o cca 60 % pracovníků;
- ztráta z podnikání ve výši cca 40 mld. Kč;
- nárůst farmářských cen v období 1989–1994 pouze na 134 %.

Liberální zemědělskou politikou se dosáhlo v krátké době tak výrazného snížení zemědělské produkce, že záporné saldo agrárního obchodu v roce 1994 bylo téměř dvakrát vyšší než v roce 1989. Snížení je již tak velké, že vyrábíme na jeden hektar z p. výrazně méně než je průměr EU, např. masa na úrovni 60 %, mléka na úrovni 85 % apod.

Omezení výroby bylo realizováno především snížením nákladů – např. dávky průmyslových hnojiv klesly až na 25 % původní spotřeby (v EU jsou dávky 4–7krát vyšší), spotřeba pesticidů až na jednu třetinu, stavy skotu klesly o dvě pětiny, uplatňovaly se způsoby méně intenzivního obdělávání půdy s vynecháváním operací pro provozní úspory apod. Tyto způsoby extenzivního hospodaření jsou však v rozporu s ekonomickou efektivností. Nestabilita podmínek pro hospodaření v zemědělství zatím nevytvořila dostatek tržních podnětů k intenzifikaci výroby.

Omezení výroby bylo realizováno především snížením nákladů – tedy extenzifikací. Jednalo se např. o snížení dávek průmyslových hnojiv až na 25 % původní spotřeby (v EU jsou dávky 4–7x vyšší), snížení spotřeby pesticidů až na jednu třetinu, snížení stavů skotu o dvě pětiny, uplatňování způsobů méně intenzivního obdělávání půdy vynecháním operací pro provozní úspory apod. Tyto úspory extenzivního hospodaření jsou však v rozporu s ekonomickou efektivností. Velmi málo nákladů na výrobu je závislé na jednotce plochy, a proto pokles vkladů omezil přesun produkce do intenzivních oblastí. Nestabilita podmínek pro hospodaření v zemědělství proto zatím nevytvořila dostatek tržních podnětů k intenzifikaci výroby.

Zemědělský půdní fond je jedno z mála nerostných bohatství našeho státu. Hospodaření na něm je důležité nejen pro současnost, ale i cílem jeho uchování pro další generace. Dnes ještě nevíme, v jakém rozsahu bude nezbytné tohoto bohatství využívat v budoucnosti, např. vlivem klimatických změn, růstu počtu obyvatel na planetě apod.

Biologický charakter výroby, vlivy meteorologických jevů, dlouhodobý vliv technologických opatření, význam obnovitelnosti přírodních zdrojů a v neposlední řadě význam potravin pro národní bezpečnost státu jako každodenní nezastupitelnou součást potřeb obyvatelstva vyžaduje odlišné působení státu na stabilitu podnikání než u ostatních resortů.

Česká republika má již statut přidruženého člena EU a chce se stát ještě před rokem 2000 členem skutečným. K tomu bude muset splnit určité politické a ekonomické podmínky. Tak tomu bylo nyní v případě Rakouska, Švédska a Finska, kdy noví členové museli přijmout stávající systémy EU.

Zabýváme-li se hodnocením zemědělství vyspělých zemí, je zřejmé, že i když je zde zaměstnáno nízké procento ekonomicky činného obyvatelstva, nezůstává toto odvětví na okraji státního zájmu. Na summitu EU v prosinci 1994 v Essenu bylo stanoveno, že při připojování nových členů je nezbytné u budoucích partnerů přijmout řešení tří nejdůležitějších okruhů společné hospodářské strategie – v energetice, zemědělství a dopravě.

Zemědělství tedy není bezvýznamným odvětvím „5 % obyvatelstva“, ale bude hrát významnou roli. Doposud EU vynakládalo ročně 55 % společného rozpočtu právě na agrární politiku. V Německu ministr zemědělství J. Boichert hovořil o tom, že vstup středoevropských zemí do EU bude nejvíce ohrožen pro nepřipravenost zemědělství.

Jaké jsou naše předpoklady se připravit?

V současné době je naše zemědělství nestabilizované, po hlubokém snížení produkce bez skutečné restrukturalizace výroby a bez majetkového propojení

se zpracovateli. Nedostatek hotových peněz a ztráta ve výrobě 40 mld. Kč omezovaly možnosti nových investic i využití intenzifikace výroby ke snižování nákladovosti na jednotku produkce.

Omezením dotací a liberalizací zemědělského trhu bez dostatečné ochrany proti dovozu dotovaných potravin jsme snížili výrobu hluboko pod úroveň výroby na jeden ha EU. Pokles záporného salda agrárního zahraničního obchodu a další snižování vývozu situaci domácího výrobce zhoršuje. Útlum výroby je tedy vyšší než pokles koupěschopné poptávky obyvatelstva a bude-li tento vývoj dále probíhat, budeme EU nabízet místo pro uplatnění jejich potravinářských výrobků na našem trhu. Zaměření naší agrární politiky před vstupem do EU by mělo vést k dosažení vyrovnaného salda agrárního obchodu, zvláště pak ve vztahu k EU.

V roce 1994 došlo u výrobků zemědělské produkce téměř k vyrovnání poptávky a nabídky (až na mléko) na výrazně nižší úrovni spotřeby potravin než je ve státech EU. Pokud máme vstoupit do EU jako rovnoprávný člen, musíme zemědělství prosperovat a využívat svých předpokladů. Uplatnění státní regulace je v našem zemědělství nezbytné, protože u nás zatím neexistuje majetkové propojení se zpracovateli. Zemědělci v ČR v ekonomické soutěži zatím podléhají monopolnímu chování sjednocených zpracovatelů. Ač máme oproti EU velké podniky prvovýroby, tak svým charakterem je prvovýroba silně atomizována a na trhu si konkuruje. Právě neprovedení restitucí majetku hospodářských a obytných družstev znemožnilo vytvoření podnikatelského prostředí chránícího zemědělce. Přitom například při transformaci ve východních zemích Německa byla obytná družstva vládou podporována. I v USA se prodává např. mléko prostřednictvím cca 50 družstev, z nichž největší Land o Lakes vykupuje 30 % veškeré mléčné produkce USA.

Vstup do EU bez výkonného, dostatečně koncentrovaného zpracovatelského průmyslu a alespoň z části propojeného s prvovýrobou nezabezpečí stabilitu podnikání v zemědělské prvovýrobě. Jestliže v zemědělské prvovýrobě je koncentrace naší výhodou, tak ve zpracovatelském průmyslu nemáme základy konkurenceschopného průmyslu po připojení k EU. Tento prvek zemědělské politiky je nejslabší. Způsob privatizace zpracovatelských podniků v současné době ohrožuje budoucí rozsah zemědělské výroby nejvíce.

Pro všechny typy zemědělských podniků prvovýroby je po pěti oběžných letech nyní stěžejním úkolem dosáhnout ekonomické efektivnosti a zároveň se připravit na podmínky po vstupu do EU – hlavně právní a podnikatelské.

V právní oblasti se jedná především o to, zda právní forma družstev je vhodná do podmínek zemědělské prvovýroby a zda není nutné nyní politicky více prosazovat rodinné a soukromé farmy, tak jak převládají v EU. Právě stávající struktura EU je jednou z příčin vysoké míry dotací, které jsou převážně sociálního charakteru. Ze statistik víme, že např. počet traktorů na 100 ha z. p. v EU je nyní 7,5krát vyšší než v ČR,

počet kombajnů 4krát apod., a při využití moderní techniky při současné velikosti podniků v ČR a EU se bude tento rozdíl dále zvyšovat. Obdobná situace je i v živočišné výrobě. V ČR je většina výroby mimo sídelní útvary a je více zkoncentrovaná a jsou vytvořeny předpoklady, aby po modernizaci provozů jsme dosáhli vyšší produktivity práce i lepších životních a pracovních podmínek. V naší republice zaměstnanci jsou zvyklí více spolupracovat než je tomu u rolníků v EU. Tržní kapitálové společnosti by se měly rozvíjet s pevným systémem řízení a zaměstnaneckými vztahy. V USA je obdobný podnik základem naplňování tržní produkce, neboť 14 % největších farem zaměstnává 80 % zaměstnanců a produkuje přes 70 % veškeré tržní produkce zemědělství USA. Je zde také již 27 000 velkofarem o přibližné velikosti 1 450 ha s průměrným počtem 40 zaměstnanců, které podle statistiky mají i největší produktivitu práce a dosahují i výnosnosti kapitálu.

Rozhodující před vstupem ČR do EU v samotné zemědělské prvovýrobě bude získání finančních zdrojů pro zajištění biologického a technologického rozvoje. Tento rozvoj se nyní výrazně projevuje v úsporách pracnosti a snižování nákladů na jednotku produkce. Skončila etapa, kdy mechanizace nahrazovala pouze lidskou práci. Stroje a zařízení se výrazně promítají v nových technologiích tak, že jsou zdrojem zvýšení výnosů i užitkovosti, snižování ztrát produkce, zlepšování úrodnosti půdy, zvyšují efektivnost využití a tím pokles spotřeby osiv sadby, nafty, energií, hnojiv a pesticidů. Nový kvalitativní vliv pro chov skotu mají sklizňové stroje na píci, pro prasata a drůbež stroje na úpravu jadrných krmiv. Pokud budou vytvořeny podmínky pro získávání dostatečných finančních zdrojů za nízký úrok, lze dokázat poměrně rychle modernizaci technologických postupů zvláště v rostlinné výrobě s dalším rychlým nárůstem produktivity práce. Zatím v průměru posledních tří let se v zemědělství investovalo ročně pouze 2,7 mil. Kč, což znamená, že obnova strojů z pořízovacích nákladů by tímto tempem trvala 31,5 let. V současné době je to v EU 6–8 let. Proto je nezbytné zvýšit možnost investic do zemědělství minimálně 4krát, abychom technologicky byli na vstupu do EU připraveni.

Na obdobné problémy v zemědělství, které je nutné řešit před vstupem ČR do EU, poukázala i expertní zpráva H. Naleta a A. van Stolka „Vztahy mezi EU a změnami střední a východní Evropy v otázkách zemědělství a výroby potravin“, kde se doslovně uvádí: „Je zřejmé, že zemědělství výrobci v zemích střední a východní Evropy musí mít jasnou vyhlídku na potencionálně rentabilní výrobu. To je povede k pokračování nebo návratu k normální hospodářské produkci. Jediný praktický způsob, jak toho dosáhnout, je určitá forma stabilizace cen zemědělských výrobků nad úrovní výrobních nákladů“.

I když se v posledním roce situace proti dřívějšíku zlepšila, zatím se systematicky k přípravě ke vstupu do Evropy nepřistoupilo. K úspěšnému podnikání

v zemědělství u nás scházejí na rozdíl od EU přehledné a předvídatelné podmínky s dostatečně dlouhou dobou působení.

Jen samotní zemědělci nemohou situaci vyřešit. K tomu, aby zemědělství dosáhlo úrovně, která bude slučitelná pro vstup do EU, je nutná příznivá cesta k cílům reformované agrární politiky EU. Úlohu státu zde nemůže žádný jiný subjekt nahradit. Jeho legislativní, ekonomické a organizační podmínky musí respektovat cíle EU právě nyní, v období před připojením. Stát musí nastolit systém postupného sladování podmínek podnikání v zemědělství ČR a EU.

V zemědělské prvovýrobě je nutné řešit:

1. Vyrovnání agrární obchod a podporu exportních výrob prodejných na světovém trhu bez exportních dotací, u ostatních podpor výroby zemědělských produktů na 101–104 % v druzích, ve kterých dosáhneme národní bezpečnosti a pro přebytky zajišťovat exportní podmínky pro tento minimální převis.
2. Podporu rovnováhy cen na domácím trhu k omezení cenových výkyvů u obilí, masa, mléka, cukru a brambor.

3. Podporu snížení orné půdy ve vybraných lokalitách zatravněním, včetně podpory zhodnocení produkce extenzivními formami chovu skotu.

4. Podporu hospodaření v extenzivních oblastech, chráněných krajinných oblastech a ochranných pásmech vod pro udržení osídlení a péče o krajinu.

5. Podporu využívání zemědělských produktů k nepotravinářské výrobě.

6. Podporu zemědělských investic dotacemi částí úroků a snížením daní (daněproste minimum) pro vyrovnání nižší kapitálové výnosnosti v zemědělství. Přirozeným politickým předpokladem dalšího vývoje je zrušení diskriminace jakékoliv formy podnikání státními zásahy. Jen pragmatický přístup k českému zemědělství osvobozený od předsudků ze strany vlády podpořený zemědělci ušetří peníze daňových poplatníků, zajistí dostatek kvalitních a levných potravin českého původu a zajistí udržovaný vzhled české krajiny. Současná potřebná řešení spatřujeme ve státní politice umožňující především vytváření vlastních zdrojů podniků z vlastní výroby.

Ing. Miroslav Jirovský, ZOD Suchdol, Česká republika

Upozornění pro autory vědeckých časopisů

Z důvodu rychlejšího a kvalitnějšího zpracování grafických příloh (grafů, schémat apod.) příspěvků zaslaných do redakce Vás žádáme o jejich dodání kromě tištěné formy i na disketách.

Týká se to samozřejmě těch grafických příloh, které byly vytvořeny v nějakém programu PC (např. CorelCHART, Quatro Pro, Lotus 1-2-3, MS Excel). Vzhledem k tomu, že nejsme schopni upravit a použít pro tisk všechny typy (formáty) grafických souborů, žádáme Vás, abyste nám také kromě originálních souborů (např. z MS Excel typ *.XLS) zasílali grafické předlohy vyexportované jako bodovou grafiku v jednom z těchto formátů:

Bitmap	*.BMP
Encapsulated Postscript	*.EPS
Graphic Interchange Format	*.GIF
Mac paint	*.MAC
MS Paint	*.MSP
Adobe Photoshop	*.PSD
Scitex	*.SCT
Targa	*.TGA
Tag Image File Format	*.TIF

Redakce časopisu

METODIKA ZPŮSOBU ŠETŘENÍ A ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ O CENÁCH ZEMĚDĚLSKÝCH POZEMKŮ

Trh se zemědělskými pozemky se začíná postupně rozvíjet teprve od roku 1991. Doposud byl trh pozemků zanedbatelný z hlediska rozsahu změn v evidenci pozemků i z hlediska významu, neboť šlo především o koupi či prodeje malých parcel pro stavbu chat, rodinných domů, garáží event. zahradních domků u zahrad. Situace na trhu půdy je v současné době usměrňována i podporována legislativně, a to např. vyhláškou MF ČR č. 178/1994 Sb., o oceňování staveb, pozemků a trvalých porostů. Současný stav trhu zemědělských pozemků je však dosud nepřehledný a už vůbec neexistují statistická šetření pro účely monitorování trhu s půdou. V tržním hospodářství je však půda při prodeji ovlivňována stejnými faktory jako jiné zboží, nabídkou a poptávkou, ale i stanovištěm, umístěním pozemku. Faktory, které ovlivňují cenu půdy, můžeme proto rozdělit do dvou základních skupin:

- faktory ekonomické,
- faktory lokality pozemku.

Faktory ekonomické jsou dány přímo fungováním tržních mechanismů a jsou to:

- nabídka a poptávka,
- míra kapitalizace,
- sociálně ekonomické podmínky,
- legislativa.

Stav nabídky a poptávky ovlivňuje výši ceny půdy směrem nahoru či dolů podle skutečného stavu na trhu půdy. Míra kapitalizace souvisí s obecně platnými podmínkami fungování tržního hospodářství, úrokovou mírou, očekávanou inflací apod. Sociálně ekonomické podmínky v konkrétním regionu ovlivňují zájem či nezájem o půdu, pokud není jiná možnost výděleku a půda je považována za jediný možný způsob výděleku. Rovněž stát legislativně chrání půdu před zničením a znehodnocením.

Faktory lokality pozemku představují umístění pozemku. Tyto faktory budou stále ovlivňovat tržní cenu, neboť podle půdního typu a umístění pozemku se bude majitel pozemku rozhodovat o jeho skutečném využití (například příměstská hospodářství, stavba obchodního domu, pěstování finančně výhodné plodiny, přístupové cesty k pozemku, vzdálenost od obydlí apod.). S umístěním pozemku souvisí i jeho další využití v možnosti agroturistiky nebo alternativního zemědělství. Výskyt pozemku v chráněné krajinné oblasti může znamenat nižší zájem o takovou půdu a její nižší cenu, neboť neumožňuje plné podnikání. Vliv na snížení ceny pozemku může mít i poddolování, které snižuje eventuelní výnosnost půdy a zvyšuje vkládané náklady do úprav pozemků. Zabudované investice do zlepšení kvality půdy mohou ovlivnit cenu půdy nahoru i dolů a to podle skutečného stavu zmíněné investice.

ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY PRO VÝBĚROVÉ ŠETŘENÍ

Zákon ČNR č. 278/1992 Sb., o státní statistice a § 22, odst. 3 zákona ČNR č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí, jsou právními předpoklady vznikající statistiky cen pozemků.

V současné době existují dvě různé formy ocenění pozemků. Tzv. smluvní ceny (dohodnuté) sjednané, event. tržní, tržové, které se vytvářejí při koupi pozemku vzájemnou dohodou mezi kupujícím a prodávajícím. Dále to jsou ceny zjištěné, úřední, vypočtené na základě právních předpisů. Vzhledem k tomu, že se tyto ceny mohou od sebe velmi výrazně lišit, je důležité znát tuto úroveň jak pro potřeby účastníků trhu nebo hospodářů na půdě, tak i pro potřeby vytváření strategie agrární politiky.

Informace o cenách při provedeníh a katastrálním úřadem registrovaných kupních smlouvách o prodejih zemědělských pozemků sleduje především finanční úřad pro stanovení příslušné daně. Podle údajů, potřebných pro finanční úřad, které se vyskytují především ve znaleckém posudku, byla připravena metodika statistického zpracování smluvních i zjištěných cen zemědělských pozemků. Vzhledem k tomu, že v současné době není dosud vyřešena technologie přenosu dat z finančních úřadů pro další informační systémy, bylo zatím pro výběrové šetření navrhované statistiky o cenách pozemků použito prvotních informací z okresních katastrálních úřadů.

STATISTICKÉ ZPRACOVÁNÍ UKAZATELŮ

Podle metodiky vytvořené v roce 1994 (Brožková 1994) byly výstupní informace rozděleny podle následujících kritérií (s předpokladem pro získání prvotních dat z finančních úřadů):

- a) rozsah
- b) obsah
- c) výběr

Ad a) Z hlediska rozsahu byly výstupní informace pro potřeby výběrového šetření rozděleny na výstupy celkem za:

- ČR
- okres
- katastrální území

Ad b) Z hlediska obsahu byly výstupní informace rozděleny na ukazatele:

- cen
- pozemků

Ad c) Z hlediska výběru byly výstupní informace rozděleny na výstupy:

- periodické (úplné každoroční – k určitému datu provedených změn v evidenci)
- výběrové

Ukazatelé cen sledují ceny pozemků v různém třídění a to podle třídícího klíče druhu pozemku. Rovněž je sledována úroveň odchylky ceny celkové vypočtené (úřední) a ceny smluvní.

Ukazatelé pozemků sledují výměru jednotlivých druhů pozemků při změnách v evidenci, a to z hlediska procentního zastoupení jednotlivých druhů pozemků na celkové výměře při prodejkách a z hlediska počtu výskytů druhů pozemků při prodejkách.

Z hlediska výběru jsou výstupní informace rozděleny na výstupy periodické – úplné každoroční (k určitému dni provádění změn v evidenci) a na výstupy výběrové při zadání výběrového klíče, jako je např. konkrétní číslo okresu, katastrálního území, v některých výstupních informacích i druh pozemku, pro které chceme specifikovat konkrétní výstup. Tento výběr má význam pro sledování ukazatelů pouze za vybranou podmínku (okres, katastr, druh pozemku apod.) a slouží pro rychlejší a snadnější prohlížení v tabulce.

Návrh formulace výstupních informací (obr. 1) vychází z možnosti v současné době dostupných prvotních dat. Jsou to především údaje uváděné v kupní smlouvě nebo v žádosti o povolení tzv. vkladu do katastru nemovitostí. Tyto údaje v různé agregaci vyžaduje pro interní potřeby MZe ČR. Na základě již zmíněného zákona č. 344/1992 Sb., byl nejprve proveden

průzkum ve vybraných katastrálních úřadech. Pro každoroční zjišťování tržní ceny půdy při prodejkách pozemků byl navržen PROTOKOL o cenách pozemků při změně vlastnictví. Tento PROTOKOL má následující strukturu údajů:

Identifikační údaje: okres, obec, katastrální území, datum změny vlastnictví

hodnotové údaje: cena pozemku zjištěná (úřední) celkem v Kč
cena smluvní (tržní) celkem v Kč
výměra pozemku v m²

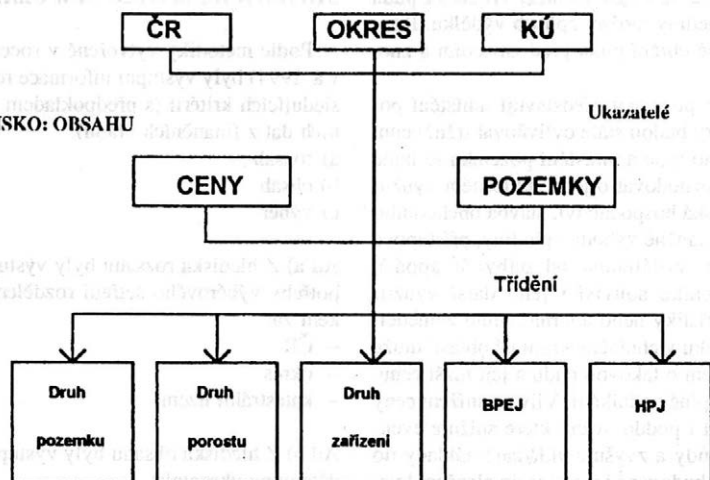
Další údaje blíže specifikují prováděný proces změny vlastnictví. Mohou to být údaje o druhu pozemku, druhu porostu, stáří porostu, apod.

Podle způsobu vedení evidence a archivace potvrzených smluv v praxi, event. provedených vkladů do katastru nemovitostí, lze specifikovat proces získávání, přenosu, zpracování a výběru prvotních informací. V našem výběrovém šetření jsme použili následující postup informačního procesu:

1. Odborný znalec vypracuje znalecký posudek.
2. Realitní kancelář – právník sepsí kupní smlouvu, kterou spolu s ostatními doklady připojí k žádosti o udělení vkladu pro katastrální úřad.
3. Katastrální úřad poskytne potřebné informace informačnímu systému MZe (dle formuláře PROTOKOL o cenách pozemků).
4. Pracovní tým Trhu půdy ve VÚZE Praha zpracuje získané informace podle předepsané metodiky

HELEDISKO: ROZSAHU

HELEDISKO: OBSAHU



5. MZe vydá na základě vypočtených ukazatelů Statistickou ročenku, která monitoruje trh půdy za určité období.

Statistické zpracování navrhovaných ukazatelů vychází z různé úrovně agregace zjišťovaných údajů. Výstupní informace jsou agregovány v rozsahu ČR, OKRES, Katastrální území a to v rámci uspořádání dat podle druhu pozemku. Podle obsahového hlediska jsou ukazatele rozděleny na ukazatele cen a ukazatele pozemků.

Náklady na zpracování dat a vytvoření periodické ročenky by měly být co nejnižší. V důsledku toho by měly být dodrženy především základní zásady zpracování prvotních dat, jako je rychlost, přesnost, správnost, jednotnost, všeobecná platnost. Z tohoto důvodu navrhujeme strukturu žádosti o povolení vkladu vlastnického práva k nemovitosti a PROTOKOL o cenách pozemků při změně vlastnictví.

V těch případech, kde nebude dodržena tato navrhovaná struktura žádosti o povolení vkladu, např. některý údaj nebude vůbec uveden, musí zpracovatel prostudo-

vat celou kupní smlouvu i znalecký posudek. Časová náročnost podobného šetření je zřejmá. V následujícím návrhu žádosti se uvádějí tučným písmem, jako příklad konkrétně vyplněná (ale vymyšlená) data (obr. 2).

Pro pořizování prvotních dat na katastrálních úřadech byl připraven formulář Protokolu o cenách pozemků (obr. 3). Pracovníci, kteří byli určení pro sběr dat, byli přesně instruováni o způsobu vyplňování dat i o záznamu dat na paměťové médium počítače v režimu programu FOXPRO.

Připravovaná statistická ročenka může dle navrhované metodiky obsahovat výstupní informace týkající se odchylky ceny smluvní (tržní) a ceny zjištěné (úřední) v okrese i v katastru, minimální a maximální tržní cenu v okrese ve srovnání s úřední cenou, dále tržní cenu v okrese podle katastrů, výměru prodávané půdy v okrese dle druhu pozemku, event. četnost uskutečněných prodejů půdy v okrese. Statistika za ČR by pak obsahovala podobné údaje v agregaci podle okresů.

Zpracování vstupních informací pro výpočet ukazatelů o pozemcích a jejich cenách programovými pro-

Návrh žádosti na vklad vlastnického práva k nemovitosti

Podle §4 zákona č. 265/199 Sb., o zápisu vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, tímto předkládáme návrh na vklad práva podle kupní smlouvy uzavřené dne 10.10.1995

Předmětem smlouvy je koupě nemovitosti - pozemku

katastrální území Mnichovice ..., okres Praha - východ

Výměra pozemku 1000 m² Druh pozemku orná půda

Vklad vlastnických práv se týká těchto osob:

a) nabyvatelé, oprávnění:

1. pan Jan Novák rod.č. 431005 st.přisl. ČR
bytem Mnichovice č. 285
stav ženatý datum sňatku 1.8.1962 místo Říčany

2. paní rod.č. st.přisl.

bytem
stav datum sňatku místo

b) převodci, povinní:

1. pan Ivan Jakub rod.č. 111003 st.přisl. ČR
bytem Praha 2, Mánesova 36
stav vdovec datum sňatku místo

2. paní rod.č. st.přisl.

bytem
stav datum sňatku místo

Zjištěná úřední cena převáděné nemovitosti: 10 000.- Kč

slovy deset tisíc

Sjednaná (smluvní) cena uvedená ve smlouvě: 60 000.- Kč

slovy šedesát tisíc

2. Příklad návrhu žádosti na vklad vlastnického práva

středky FOXPRO, QUATTRO PRO poskytuje možnost zadávání i jiných výběrových podmínek, které se vyskytnou až při rutinním využívání této statistické ročenky. Konstrukce datových souborů umožňuje vytvářet příslušné grafické vyjádření úrovně cen pozemků, např. podle druhu pozemku apod.

Adresa:

Katastrálního úřadu
nebo jiného zdroje informací

Jméno pořizovatele:

Protokol o cenách pozemků při změně vlastnictví

Grafické znázornění některých vztahů tržních cen podle druhu pozemku v okrese nebo srovnání s úřední cenou v okrese apod. dává přehledný pohled na sledovanou problematiku (obr. 4 a 5). V příloze tohoto příspěvku jsou uvedené možnosti statistické ročenky ilustrovány příklady dat podle výběrového šetření v okrese Praha-východ (obr. 6, tab. I–VI).

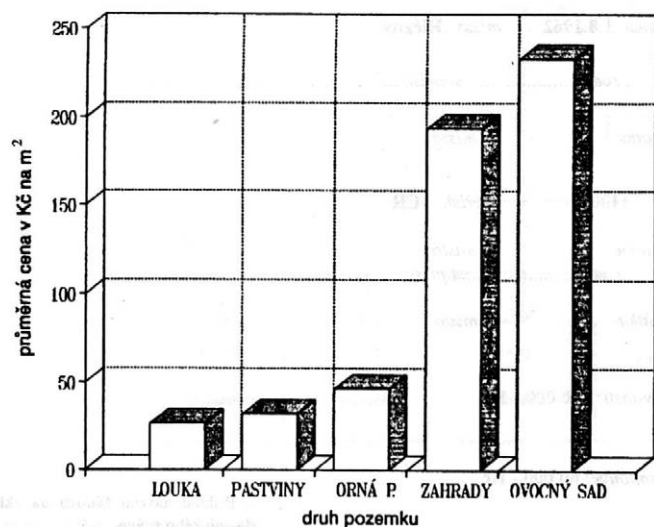
Datum pořízení:

Okres:

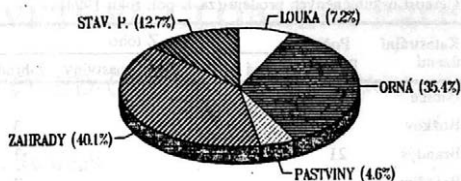
Datum změny vlastnictví (den, měsíc, rok) (Jde o potvrzení vkladu na KÚ)	Katastrální území	Obec	Cena smluvní v Kč	Cena zjištěná v Kč	Výměra v m ²	Druh pozemku	Poznámka
2. 11. 1994	Doubek	Veselí	40 000	6 135	1 500	orná	
3. 11. 1994	Ládví	Volec	25 000	7 900	2 000	zahrada	

.....*1 poznámka k provedenému záznamu (je-li více poznámek na stránce, pak se označí jejich pořadí číslem)

3. Příklad vyplňování protokolu



4. Úroveň tržní ceny půdy, okres Praha-východ



5. Frekvence prodávaných druhů pozemků, okres Praha-východ

ZÁVĚR

Navrhované řešení pro získávání, přenos, zpracování a výběr informací pro potřeby monitorování trhu půdy lze považovat za dočasné. V současné době, kdy se mohou prvotní informace ukládat na trvalá paměťová média osobního počítače, kdy začínají fungovat počítačové sítě resortní, státní i mezinárodní, bude určitě rozumné převést postupně uvedenou problematiku do formy integrovaného informačního systému. Tato skutečnost bude stále více nabývat na důležitosti, a to nejen vzhledem k nákladům, rychlosti získávání a správnosti dat, ale především z dlouhodobějšího pohledu začlenění ČR do statistiky EU.

Radikální řešení s využitím všech dostupných prostředků výpočetní techniky však předpokládá důkladnou legislativu a vytvoření datových standardů tak, aby mohly být získávány potřebné informace ze všech katastrálních úřadů jednotně i s ohledem na příslušná uta-

jení osobních dat. V praxi by potom způsob získávání a přenos prvotních informací vypadal následovně:

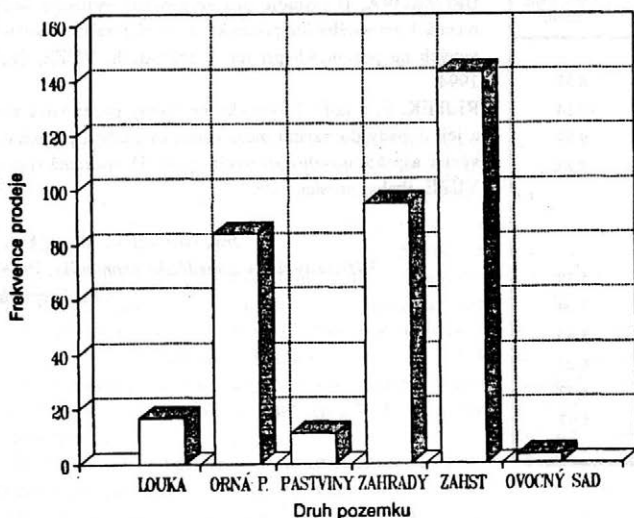
1. Předpokládá se, že žádost o povolení vkladu do katastru nemovitostí bude vyplněna dle přiloženého návrhu.
2. Po provedení vkladu katastrálním úřadem následuje zápis příslušných údajů na paměťové médium PC.

Katastrální úřad archivuje všechny skutečně provedené vklady, tzn. doklady, které s žádostí o vklad souvisejí. Tuto evidenci by mohl archivovat na vnější paměti PC, a to tak, aby:

- se v případě potřeby snadno vyhledala příslušná kupní smlouva,
- datový soubor poskytoval data pro potřeby MZe, MF i jiné zájemce s možností libovolného výběru dat podle různých kritérií hledání i podle rozsahu sledovaných dat,
- data uložená dle navrhované struktury v paměti PC mohla být dále použita pro vytvoření mapy úrovně tržních cen po celém území ČR.

Sledování statistiky trhu půdy je pouze jednou součástí trhu vůbec. Půda jako celek je však nerozmnížitelným přírodním zdrojem, každý pozemek má jedinečnou užitnou hodnotu, půda je neoddelitelnou součástí přírodního stanoviště. Evropské statistiky uvádějí celkem slabý trh se zemědělskými pozemky. Příčiny malého zájmu o nákup zemědělských pozemků jsou různé a odpovídají současným podmínkám evropského zemědělství i v souvislosti se společnou zemědělskou politikou EU (např. program set-aside apod.).

PŘÍLOHY – VÝBĚROVÁ ŠETŘENÍ V OKRESE PRAHA-VÝCHOD



6. Počet prodávaných druhů pozemků

Poznámka: ZAHST je akronym pro zahrada a zastavěná plocha (ev. stavební pozemek)

I. Tržní cena v katastrálním území dle druhu pozemku (za 1. pol. roku 1994)

Katastrální území	Druh pozemku	Tržní cena v Kč/m ²	Výměra v m ²
Babice	zahrada	229,60	3 921
Báň	orná	11,69	1 195
Březí	zahrada	132,99	1 265
Dolínek	orná	11,80	4 917
Doubek	orná	12,71	28 328
Horušany	orná	1,22	8 217
Kaliště	pastvina	19,15	5 378
Klecany	ovocný sad	92,54	5 341
Modletice	louka	7,15	1 119
Ondřejov	louka	17,93	1 935

II. Četnost uskutečněných prodejů (za 1. pol. roku 1994)

Katastrální území	Počet prodejů	Z toho			
		orná p.	louky	pastviny	zahrady
Babice	9				3
Božkov	3				3
Brandýs	21	2			3
Brázdím	5				2
Březí	8	2		1	2
Hrusice	4		1		1
Svojetice	5	2	1		1
Světlce	14	8			1
Tehovec	6	2		3	
Toušev	10	3	2		1
Šestajovice	22	9			1
Říčany	31		1		4

III. Odchylka ceny úřední od ceny tržní u zemědělské půdy (za 1. pol. roku 1994)

Katastrální území	Cena tržní v Kč/m ²	Cena úřední v Kč/m ²	Odchylka + - v Kč
Božkov	15,51	2,22	13,29
Báň	11,69	8,32	3,37
Hrusice	24,25	3,07	21,18
Senohraby	17,65	3,44	14,21
Všehromy	5,00	3,95	1,05
Čelákovice	5,28	6,78	-1,50
.....			
O k r e s	59,40	6,19	53,20

IV. Minimální a maximální tržní cena zemědělské půdy (za 1. pol. roku 1994)

Katastrální území	Tržní cena v Kč/m ²		Úřední cena v Kč/m ²
	min.	max.	
Božkov	10,92	17,60	2,22
Doubek	12,71	12,71	4,96
Horušany	1,22	21,53	4,06
Hořovice	14,00	14,00	6,52
Hrusice	2,40	26,54	3,07
.....			
O k r e s	1,22	26,54	5,82

V. Minimální a maximální tržní cena půdy podle druhu pozemku (za 1. pol. roku 1994)

Katastrální území	Tržní cena v Kč/m ²		Úřední cena v Kč/m ²
	min.	max.	
Druh pozemku: orná p.			
Báň	11,69	11,69	8,32
Hovorčovice	5,00	5,00	10,14
Líbeznice	5,00	5,23	9,37
Nehvizdy	38,41	73,04	7,78
.....			
Druh pozemku: louka			
Modletice	7,15	7,15	5,78
Ondřejov	15,34	18,19	3,04
Předboř	5,00	5,00	3,40
Toušev	2,40	21,34	8,23
Velké Popovice	0,96	2,40	4,42
Vodňádky	2,75	2,75	5,97
.....			

LITERATURA

BROŽKOVÁ, D.: Studie pro zpracování výsledků šetření o cenách zemědělských pozemků, porostů a zařízení vybudo-
vaných na pozemcích při jejich převodech. VÚZE, Praha,
1994.

REJFEK, F. a kol.: Teoretické problémy pozemkové renty
a její dopady do vztahů mezi vlastníky půdy a podnikateli,
včetně aspektů nového oceňování půdy. [Výzkumná zpráva],
VÚZE, Praha, prosinec 1993.

Ing. Drahoslava Brožková,
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha,
Česká republika

POKYNY PRO AUTORY

Časopis uveřejňuje původní vědecké práce, krátká sdělení a výběrově i přehledné referáty, tzn. práce, jejichž podkladem je studium literatury a které shrnují nejnovější poznatky v dané oblasti. Práce jsou uveřejňovány v češtině, slovenštině nebo angličtině. Rukopisy musí být doplněny krátkým a rozšířeným souhrnem (včetně klíčových slov).

Autor je plně odpovědný za původnost práce a za její věcnou i formální správnost. K práci musí být přiloženo prohlášení autora o tom, že práce nebyla publikována jinde.

O uveřejnění práce rozhoduje redakční rada časopisu, a to se zřetelem k lektorským posudkům, vědeckému významu a přínosu a kvalitě práce.

Rozsah vědeckých prací nemá přesáhnout 15 stran psaných na stroji včetně tabulek, obrázků a grafů. V práci je nutné používat jednotky odpovídající soustavě měrových jednotek SI (ČSN 01 1300).

Vlastní úprava rukopisu má odpovídat státní normě ČSN 88 0220 (formát A4, 30 řádek na stránku, 60 úhozů na řádku, mezi řádky dvojité mezery), k rukopisu je vhodné přiložit disketu s prací pořízenou na PC v některém textovém editoru, nejlépe v T602. Tabulky, grafy a fotografie se dodávají zvlášť, nepodlépají se. Na všechny přílohy musí být odkazy v textu.

Pokud autor používá v práci zkratky jakéhokoli druhu, je nutné, aby byly alespoň jednou vysvětleny (vypsány), aby se předešlo omylům. V názvu práce a v souhrnu je vhodné zkratky nepoužívat.

Název práce (titul) nemá přesáhnout 85 úhozů. Jsou vyloučeny podtitulky článků.

Krátký souhrn (Abstrakt) je informačním výběrem obsahu a závěru článku, nikoliv však jeho pouhým popisem. Musí vyjádřit všechno podstatné, co je obsaženo ve vědecké práci, a má obsahovat základní číselné údaje včetně statistických hodnot. Musí obsahovat klíčová slova. Nemá překročit rozsah 170 slov. Je třeba, aby byl napsán celými větami, nikoliv heslovitě. Je uveřejňován a měl by být dodán ve stejném jazyce jako vědecká práce.

Rozšířený souhrn (Abstract) je uveřejňován v angličtině, měly by v něm být v rozsahu cca 1–2 strojopisných stran komentovány výsledky práce a uvedeny odkazy na tabulky a obrázky, popř. na nejdůležitější literární citace. Je vhodné jej (včetně názvu práce a klíčových slov) dodat v angličtině, popř. v češtině či slovenštině jako podklad pro překlad do angličtiny.

Úvod má obsahovat hlavní důvody, proč byla práce realizována a velmi stručnou formou má být popsán stav studované otázky.

Literární přehled má být krátký, je třeba uvádět pouze citace mající úzký vztah k problému.

Metoda se popisuje pouze tehdy, je-li původní, jinak postačuje citovat autora metody a uvádět jen případné odchylky. Ve stejné kapitole se popisuje také pokusný materiál.

Výsledky – při jejich popisu se k vyjádření kvantitativních hodnot dává přednost grafům před tabulkami. V tabulkách je třeba shrnout statistické hodnocení naměřených hodnot. Tato část by neměla obsahovat teoretické závěry ani dedukce, ale pouze faktické nálezy.

Diskuse obsahuje zhodnocení práce, diskutuje se o možných nedostacích a práce se konfrontuje s výsledky dříve publikovanými (požaduje se citovat jen ty autory, jejichž práce mají k publikované práci bližší vztah). Je přípustné spojení v jednu kapitolu spolu s výsledky.

Literatura musí odpovídat státní normě ČSN 01 0197. Citace se řadí abecedně podle jména prvních autorů. Odkazy na literaturu v textu uvádějí jméno autora a rok vydání. Do seznamu se zařadí jen práce citované v textu. Na práce v seznamu literatury musí být odkaz v textu.

Na zvláštním listě uvádí autor plné jméno (i spoluauteurů), akademické, vědecké a pedagogické tituly a podrobnou adresu pracoviště s PSČ, číslo telefonu a faxu, popř. e-mail.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Original scientific papers, short communications, and selectively reviews, that means papers based on the study of technical literature and reviewing recent knowledge in the given field, are published in this journal. Published papers are in Czech, Slovak or English. Each manuscript must contain a short and a longer summary (including the key words).

The author is fully responsible for the originality of his paper, for its subject and formal correctness. The author shall make a written declaration that his paper has not been published in any other information source.

The board of editors of this journal will decide on paper publication, with respect to expert opinions, scientific importance, contribution and quality of the paper.

The paper extent shall not exceed 15 typescript pages, including tables, figures and graphs.

Manuscript layout shall correspond to the State Standard ČSN 88 0220 (quarto, 30 lines per page, 60 strokes per line, double-spaced typescript). A PC diskette should be provided with the paper, written in an editor program, preferably T602. Tables, figures and photos shall be enclosed separately. The text must contain references to all these annexes.

The title of the paper shall not exceed 85 strokes. Subtitles of the papers are not allowed either.

Abstract is an information selection of the contents and conclusions of the paper, it is not a mere description of the paper. It must present all substantial information contained in the paper. It shall not exceed 170 words. It shall be written in full sentences, not in form of keynotes, and comprise base numerical data including statistical data. It must contain key words. It should be submitted in English and if possible also in Czech or Slovak.

Introduction has to present the main reasons why the study was conducted, and the circumstances of the studied problems should be described in a very brief form.

Review of literature should be a short section, containing only literary citations with close relation to the treated problem.

Only original method shall be described, in other cases it is sufficient enough to cite the author of the used method and to mention modifications of this method. This section shall also contain a description of experimental material.

In the section **Results** figures and graphs should be used rather than tables for presentation of quantitative values. A statistical analysis of recorded values should be summarized in tables. This section should not contain either theoretical conclusions or deductions, but only factual data should be presented here.

Discussion contains an evaluation of the study, potential shortcomings are discussed, and the results of the study are confronted with previously published results (only those authors whose studies are in closer relation with the published paper should be cited). The sections Results and Discussion may be presented as one section only.

The citations are arranged alphabetically according to the surname of the first author. References in the text to these citations comprise the author's name and year of publication. Only the papers cited in the text of the study shall be included in the list of references. All citations shall be referred to in the text of the paper.

If any abbreviation is used in the paper, it is necessary to mention its full form at least once to avoid misunderstanding. The abbreviations should not be used in the title of the paper nor in the summary.

The author shall give his full name (and the names of other collaborators), academic, scientific and pedagogic titles, full address of his workplace and postal code, telefon and fax number or e-mail.

OBSAH – CONTENT

Havel J.: Approaches to the farming system research in present Czech agriculture – Přístupy k hospodaření v současném zemědělství ČR	353
Janda K., Offstein N.: Does ownership matter? A production function approach – Ocenění úlohy vlastnictví za pomoci produkční funkce	357
Hagelschuer P.: Transformační proces v agrárním sektoru v nových spolkových zemích SRN – Transformation process in the sector of agriculture and food of the GFR new federal lands	367
Buchta S.: Vývoj zamestnanosti a priemerných miezd v agrárnom sektore – Development of employment and average incomes in the agrar sector	373
Vigner J.: Liberální agrární politika a marginalita – The liberal agrar policy and marginality	381

INFORMACE – INFORMATION

Brabenec V.: Sezonní kolísání cen jatečných prasat a jeho využití v podnikatelském rozhodování subjektů trhu	383
Jírovský M.: Agrární politika před vstupem do Evropské unie	387
Brožková D.: Metodika způsobu šetření a zpracování výsledků šetření o cenách zemědělských pozemků	391